

Bir 16. Yüzyıl Osmanlı Âliminin Meslekî ve Şahsî İlişki Ağlarına Dair: Gazanfer Ağa Medresesi'nin İlk Müderrisi Seyfîzâde Ahmed Efendi İçin Yazılmış Mahzarlar Üzerinden Bir İnceleme

On the Professional and Personal Networks of a 16th-Century Ottoman Scholar: A Study Based on the Reference Letters Written for Seyfîzâde Ahmed Efendi, the First Professor of Gazanfer Ağa's Madrasa

Uğur Öztürk* , Günhan Börekçi**

*Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir, Türkiye

**Doç. Dr., İbn Haldun Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye

ORCID: U.Ö. 0000-0003-3773-9696;
G.B. 0000-0003-2974-6749;

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Uğur Öztürk,

Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir, Türkiye

E-posta/E-mail: ugorozturk1574@gmail.com

Başvuru/Submitted: 29.03.2024

Revizyon Talebi/Revision Requested:
10.07.2024

Son Revizyon/Last Revision Received:
09.09.2024

Kabul/Accepted: 10.10.2024

Atıf/Citation:

Öztürk Uğur, Günhan Börekçi. "Bir 16. Yüzyıl Osmanlı Âliminin Meslekî ve Şahsî İlişki Ağlarına Dair: Gazanfer Ağa Medresesi'nin İlk Müderrisi Seyfîzâde Ahmed Efendi İçin Yazılmış Mahzarlar Üzerinden Bir İnceleme." *Tarih Dergisi - Turkish Journal of History*, 84 (2024): 35-66.
<https://doi.org/10.26650/iutd.1461201>

Öz

Bu makalede Osmanlı tarihinin en meşhur harem ağalarından Kapuağası Gazanfer Ağa'nın (ö. 1603) İstanbul'da kurduğu ve bugün ismiyle anılan külliyesindeki medresesine ilk müderrisi olarak atanmış Seyfîzâde Ahmed Efendi (1562-1613) için yazılmış bir grup mahzar incelenmektedir. 1590'ların ilk yarısında inşa edilmiş Gazanfer Ağa Külliyesi'nin açılışı, ilk müderrisinin tayini, devrin önde gelen ulemasının ve onlarca öğrencinin huzurunda Seyfîzâde Ahmed Efendi'nin ilk dersini vermesi ve bu vesilelerle medresede düzenlenen törenler ile ziyafetler, o yıllarda epeyce ses getirmiş olaylardandı. Nitekim bütün bu olaylar, Gazanfer Ağa'nın himayesinde eserler kaleme almış olan Şehnameci Seyyid Lokman tarafından uzun bir manzume şeklinde kayda geçirilmiştir. Burada ele aldığımız mahzarlar, Seyyid Lokman'ın bu manzumesinin daha önce tespit edilip yayınladığımız ikinci nüshasının baş tarafında bulunmaktadır. Söz konusu mahzarlar esasen şehâdetnâme tarzında yazılmış metinler olup, makalemizde göstermeye çalıştığımız üzere 16. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı uleması arasındaki mesleki dayanışma dinamikleri ile bazı âlimlerin birbirleriyle kurdukları ailevi ve şahsî ilişki ağlarına dair diğer tarihsel kaynaklarda bulunmayan bazı önemli veriler barındırmaktadır. 16. yüzyılın önde gelen âlimlerinden Hamidi Seyfullah Efendi'nin (ö. 1601) oğlu olan Seyfîzâde Ahmed Efendi, Gazanfer Ağa Medresesi'ne atanmasından önce ilmi vasıflarına şahitlik etmesi için hem babasının hem de kendisinin tanıdığı 19 üst-düzye âlimden şehâdetnâmeler almıştır. Bu şehâdetnâmeler devrin Osmanlı uleması arasındaki girift ilişki ağlarının mahiyetini ortaya çıkardığı gibi, edebî bir tür (*genre*) olarak da başlı başına değerlendirilmesi gereken metinler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda bu makalenin ana gayesi, Seyfîzâde Ahmed Efendi için yazılmış mahzarları tanıtmak ve bu metinlerin ışığında bir 16. yüzyıl Osmanlı âliminin hayatına, ilmi kariyerine ve meslekî ilişki ağlarına dair bir ön çalışma sunmaktır. İncelenen mahzarlar bugüne kadar gözlerden kaçmış, bu sebeple erken modern dönem Osmanlı ilmiye teşkilatı ve uleması üzerine yapılmış çalışmalarında henüz kullanılmamıştır.

Bu sebeple bu önemli kaynak metinlerin kısmî transkripsiyonlarını makalemizde ek olarak sunarak 16. yüzyıl Osmanlı dünyasındaki farklı gruplar arasındaki meslekî dayanışma ve şahsî/ailevî ilişki ağlarına dair bundan sonra yapılacak çalışmalara katkıyı amaçladık.

Anahtar Kelimeler: Gazanfer Ağa, Seyfizâde Ahmed Efendi, ilmiye, müderris, mahzar

ABSTRACT

This article delves into a collection of reference letters penned for Seyfizâde Ahmed Efendi (1562-1613), who assumed the role of the inaugural professor at the madrasa established by Gazanfer Agha, one of the most eminent chief eunuchs of the premodern Ottoman imperial court. The opening of the Gazanfer Agha Complex in the 1590s, alongside Ahmed Efendi's first lecture attended by notable scholar-bureaucrats, and the ensuing ceremonies and banquets held at the madrasa, constituted significant events that captured attention during that era. Indeed, these events were meticulously chronicled in a *manzume* by the court historiographer of the time, Şehnâmeçi Seyyid Lokman, who authored several works under Gazanfer Agha's patronage. The reference letters under scrutiny here are situated at the beginning of the second manuscript copy of Seyyid Lokman's *manzume*, which we have already identified and published. These letters essentially adopt the style of *şehâdetnâme* and, as we strive to demonstrate in our article, offer valuable insights into the dynamics of occupational solidarity among Ottoman scholars in the late 16th century, as well as the personal and familial networks that certain scholars established, details not readily available in other historical sources. Seyfizâde Ahmed Efendi was the son of Seyfullah Efendi, who was a prominent scholar during the reigns of Murad III (1574-1595) and Mehmed III (1595-1603). Ahmed Efendi received reference letters from a total of 19 esteemed scholars, known to both his father and himself, attesting to his scholarly qualifications before assuming the professorship at Gazanfer Agha Madrasa. These reference letters unveil the intricate web of relationships among Ottoman scholars of the period, constituting a distinct literary genre deserving of further individual analysis. Within this framework, the primary aim of this article is to introduce these *mahzars/şehâdetnâmes* written for Seyfizâde Ahmed Efendi and to offer a preliminary exploration of the life, scholarly career, and professional networks of an Ottoman scholar in the late 16th century. Despite their significance, the reference letters we discuss have been largely overlooked, thus remaining untapped in studies concerning the premodern Ottoman ulama. In this regard, we aspire to enrich future research on occupational solidarity and personal/familial networks within the premodern Ottoman world by presenting partial transcriptions of these crucial source texts as an appendix to our article.

Keywords: Gazanfer Agha, Seyfizâde Ahmed Efendi, Ottoman ulama, mudarris, mahzar

Extended Abstract

This article examines a group of reference letters (*mahzars*) written for Seyfizâde Ahmed Efendi, who was appointed as the first professor (*müderri*) of the madrasa complex founded by Kapuağası Gazanfer Agha in Istanbul in the early 1590s. The opening of the Gazanfer Agha Complex, the appointment of its first professor, the first lecture given by Ahmed Efendi in the presence of the prominent bureaucrat-scholars of the time and dozens of students, and the ceremonies and banquets organized on these occasions were among the events that made quite a stir in those years. All these events were meticulously recorded in a *manzume* by the court historiographer of the time, Seyyid Lokman, who wrote several works under the patronage of Gazanfer Agha. The reference letters we are dealing with here are found at the beginning of the second manuscript copy of Seyyid Lokman's *manzume* (Esad Efendi 3376), which we have already identified and published. These letters are essentially texts written in the style of *şehâdetnâme* and, as we have endeavored to show in our article, they provide critical insights into the dynamics of occupational solidarity among Ottoman bureaucrat-scholars in the last quarter of the 16th century, as well as the familial and personal relationship networks that some scholars established with each other, details not available in other historical sources.

Seyfîzâde Ahmed Efendi was the son of Seyfullah Efendi, a prominent scholar during the reigns of Murad III and Mehmed III. At an uncertain date (probably in the late 1580s), Ahmed Efendi was married with the daughter of Abdülmuhiyî Pasha, one of the chancellors under Murad III. By the mid-1590s, Ahmed Efendi collected *şehâdetnâmes* from 19 high-level ulama, known to both his father and himself, to testify to his scholarly qualifications before his appointment as the first *müderris* of Gazanfer Agha's newly founded madrasa. The statement, "Ahmed Efendi, son of Seyfullâh Efendi, who is still a professor in the madrasa of Sultan Süleyman Han" (Esad Efendi 3376, fol. 1a) suggests that the letters in question were copied between 1595 and 1600.

The letters appear to follow a certain order according to the official standing of their authors within the Ottoman *ilmiye* hierarchy, starting with the letters written by three chief jurists (*şeyhülislâms*) and one chief military judge (*kazasker*). The remaining letters belong to Seyfîzâde's teachers, classmates, and friends, revealing the scope of his professional, familial, and individual network of people. For example, in their letters, Molla Ahmed Efendi, Lütfî Beğzâde, Sinân Efendizâde, Râ'î Hasan Efendi, Kâfzâde Feyzî Efendi, Bahrî Hasan Efendi, and Selâmîzâde Mehmed Efendi, attest to knowing Ahmed Efendi personally and recognizing his scholarly prowess. All in all, these letters reveal a wide and intricate network that Ahmed Efendi and his father established with several prominent members of the Ottoman ulema in the last quarter of the 16th century.

Some of these *mahzars* were written by scholars who knew Ahmed Efendi personally. Molla Ahmed Efendi, who was Ahmed Efendi's teacher at the Sultaniyye Madrasa, mentions that Ahmed Efendi was capable of understanding subtle meanings, that he learnt many disciplines, and that with these disciplines he became famous like İmru'l-Kays, one of the famous poets of the Jahiliyya period. Sinan Efendizâde, who taught Ahmed Efendi at one of the Sahn Madrasas, refers to his proficiency in both rational and transmitted sciences, his worthiness of the sultan's favor, and the long years of service his father rendered as a preacher in Ayasofya Mosque. The information provided by Sinan Efendizâde and his reference letter are the longest and most detailed among the reference letters. Râ'î Hasan Efendi, Kâfzâde, and Selâmîzâde, who studied together with Ahmed Efendi, also attest to his scholarly competence and claim to have personally observed it.

Among these letters some were clearly used in the context of another appointment. Sinan Efendizâde, Ahmed Efendi's classmate, drew attention to this situation in his reference letter, stating that Ahmed Efendi collected signatures to obtain a certain position or title. The presence of the term '*azl*' in some reference letters also supports this situation.

The reference letters, which contain carefully chosen and eloquent expressions, demonstrate a meticulous attention to style, aiming to create a unity both in the praise of Ahmed Efendi,

the description of the reference letter, and in addressing the recipient. It is important to note that in some of the letters, instead of the word *mahzar*, authors use expressions such as *sahife*, *vesika*, *tomâr*, *varak*, *rıkk*, *ruk'a*, *defter*, and *cerîde*. These expressions seem to have been employed both to indicate the large number of signatures and to add a more rhetorical level of meaning to the sentences in the *mahzars*.

Overall, all these letters, indicative of dense and complex networks of personal connections, show that, by the late 16th century, the Ottoman ulema often acted together on various matters, with mutual interests at stake. In other words, these *şehâdetnâme*-style letters reveal the nature of the intricate networks of relations among the Ottoman scholars of the period, and as a literary genre, they are texts that should be analyzed in their own right. In this context, the main purpose of this study is to introduce the *mahzar/şehâdetnâmes* written for Seyfîzâde Ahmed Efendi and to provide a preliminary study of the life, scholarly career, and professional networks of an Ottoman scholar in the late 16th century. The *mahzars* we are dealing with have been overlooked until now, and thus have not yet been used in studies on the early modern Ottoman scholarly organization and ulema. In this respect, we would like to contribute to future studies on the occupational solidarity and personal/familial relationship networks among different groups in the early modern Ottoman world by presenting partial transcriptions of these important source texts as an appendix to the article.

Giriş

16. yüzyıl Osmanlı uleması hakkında bugüne kadar pek çok kitap ve makale yayınlanmış olsa da bu akademik literatür içinde -şeyhülislamı hariç tutulursa- sadece tek bir müderris ya da kadıya odaklanarak bu kişinin medresedeki öğrencilik yıllarından başlayarak Osmanlı ilmiye teşkilatındaki kariyeri boyunca kimlerle ne tür meslekî, ailevî ve şahsî ilişki ağları içinde bulunduğu ve bu ilişki ağlarının sözkonusu âlimin hayatına ve kariyerine nasıl etkileri olduğu sorularına cevap arayan çalışmaların azlığı dikkat çekicidir.¹ Bu durum, hiç kuşkusuz konuyla ilgili çağdaş tarihsel kaynakların hem sınırlı sayıda olması hem de sundukları biyografik verilerin nispeten yüzeysel kalması ile doğrudan ilişkilidir. Örneğin, Yasemin Beyazıt'ın işaret ettiği üzere, kazaskerlik dairelerinde tutulmuş ve bugün atama (hareket), mülâzım ve cihet ruznamçeleri olarak üç kategoride değerlendirilen defterlerde kimin ne zaman ilmiye zümresine katıldığı, mülâzemetini kimden aldığı, kazâ-iftâ-tedris görevlerinden hangisine ne zaman atandığı ve hangi mansıptan ne zaman ayrıldığı gibi soruların cevaplarını bulmak mümkündür. Ancak bu ruznamçelerden 16. yüzyıla ait sadece 10 civarında defter tespit edilebilmiştir. İlaveten, bilhassa atama ruznamçeleri dikkate alındığında bu defterlerin de tüm müderris ve kadı atamalarını içermedikleri görülür. Kezâ, yine Yasemin Beyazıt'ın tespitlerine göre, atama ruznamçelerinde yüksek dereceli ulemanın kayıtları bulunmaz, esasen kasaba kadıları ve alt derecedeki müderrislerin atamaları mevcuttur - ki bunlar da kaydedilirken ekseriyetle sadece isimleri zikredilmiştir, aile veya baba isimlerine yer verilmemiştir. Bu nedenlerle bazen aynı isimli âlimlerin birbirine karıştırılması veya kayıtlı kişinin kim olduğu sorusunun muğlakta kalması söz konusu olmaktadır.²

16. yüzyıl bağlamında tek bir müderrisin hayatı ve kariyerine odaklanan örnek bir çalışma için bkz. Yasemin Beyazıt, "Esaretten Mülazemete Üsküplü Alaeddin", İmparatorluğun Öteki Yüzleri: Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar, haz. Fırat Yaşa, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2020, s. 185-202. Bu sırada Osmanlı uleması arasında kurulmuş evlilik bağları ve şahsî ilişkilere dair ayrıntılı bir çalışma için bkz. Baki Tezcan, "The Law School of Mehmed II in the Last Quarter of the Sixteenth Century: A Glass Ceiling for the Less Connected Ottoman Ulema", Ottoman War and Peace: Studies in Honor of Virginia H. Aksan, ed. Frank Castiglione-Ethan Menchinger-Veyssel Şimşek, Brill, Leiden 2020, s. 237-282. 16. Yüzyıl Osmanlı uleması üzerine son dönemde önemli açılımlar getirmiş çalışmalar arasında bkz. Abdurrahman Atçıl, *Scholars and Sultans in the Early Modern Ottoman Empire*, Cambridge University Press, Cambridge 2017; a.mlf. "The Route to the Top in İlmiye Hierarchy of the Sixteenth Century," *Bulletin of SOAS*, 72/3 (2009), s. 489-512; ve Baki Tezcan, "The Ottoman Imperial Judiciary in the Former Mamluk Lands: A Prosopographical Study on the Chief Judges of Aleppo, Cairo, and Damascus, 1550-1655", 1516: The Year that Changed the Middle East and the World, haz. Abdul Rahim Abu-Husayn, American University of Beirut Press, Beirut 2021, s. 163-232.
- Yasemin Beyazıt, *Osmanlı İlmiyye Mesleğinde İstihdam* (16. Yüzyıl), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 17-16 ve a.mlf., "Kadıasker Ruznâmçelerinde Tipoloji ve Yeterlilik", Prof. Dr. Özer Ergenç'e Armağan, haz. Ümit Ekin (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2013), s. 97-112. Beyazıt'ın bu çalışmalarında işaret ettiği üzere, Osmanlı arşivlerindeki ruus ve tevcihat kayıtlarını havi defterlerin bilhassa üst-düzyer ulema atamalarını tespit etmek için ayrıntılı olarak incelenmesi gerektiği aşikardır. Bu defterlerin sağladığı veriler kazasker ruznamçe kayıtlarının eksikliklerini tamamlar niteliktedir. Bkz. Bilgin Aydın-Rıfat Günalan, "Ruus Defterlerine göre 16. Yüzyılda Osmanlı Müderrisleri", Osmanlı'nın İzinde: Prof. Dr. Mehmet İpşirli Armağanı, haz. Feridun M. Emecen-İshak Keskin-Ali Ahmetbeyoğlu, I, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 155-191.

Mezkûr arşiv kaynaklarındaki bu sınırlılıklar sebebiyle 16. ve 17. yüzyıllarda yazılmış tabakat tarzı biyografik eserler 16. yüzyıl Osmanlı ilmiye teşkilatı ve uleması üzerine yapılan araştırmalarda en sık başvurulan kaynaklar olagelmışlerdir. 1605-1635 yılları arasında müderrislik ve kadılık yapmış Nev'îzâde Atâyî'nin (1583-1636/37) *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fi Tekmileti 'ş-Şakâ'ik*'i içerdiği yüzlerce ulema biyografisi ve anlatım zenginliği ile bu kaynak eserlerin en başında gelmektedir.³ Fakat *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*'te yer alan biyografilerde de önemli bir sınırlılık mevcuttur. Atâyî, bir âlimin meslekî kariyeri çerçevesinde o kişinin aldığı eğitime, eğer bir müderris ise kimden mülâzım olduğuna, görev yerleri ile ulaştığı pâyelere, tayin ve varsa azil tarihlerine, kimlerin yerine göreve geldiğine dair mevcut bilgilerini aktarırken standart bir taslak izler ve daha fazla ayrıntıya girmez. Diğer bir deyişle, Atâyî'nin eserinde yer verdiği bir âlimin meslek hayatı boyunca kurduğu başka ilişkilere veya intisap ettiği farklı zümrelerden insanların kimler olduğuna dair malumat oldukça sınırlıdır. Velhasıl, 16. yüzyılda Osmanlı âlimlerinin birbirleriyle kurmuş olduğu meslekî ve şahsî ilişki ağlarına dair müstakilen her bir âlim hakkında farklı kaynakları bir arada kullanarak daha kapsamlı araştırmalar yapılması gerektiği aşikardır.

Öte yandan Baki Tezcan'ın bir makalesinde vurguladığı üzere, 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı uleması bir yandan siyasî ve malî güçlerini arttırırken, diğer yandan bazı ulema ailelerinin birbirleriyle kurdukları evlilik bağları sayesinde ilmiye teşkilatı içindeki etkilerini ve mevcut konumlarını hızla tahkim ettikleri gözlenmektedir. Bu bağlamda bilhassa kazaskerlik ve müftülük gibi yüksek makamlara yapılan tayinlerde belirli ailelere mensup âlimlerin tercih edilmesinin altı çizilmektedir. Diğer bir deyişle, Tanzimat öncesi devirlerde Osmanlı ilmiye teşkilatında bazı ailelerin bir tür “tekel” oluşturduğu bilinmekle beraber, Osmanlı uleması üzerine bugüne kadar yapılmış çalışmalarda sıklıkla vurgulanan bu ailevî ve şahsî bağlar, yine Tezcan'ın aynı çalışmasında işaret ettiği üzere, daha kapsamlı ve sistematiği bir şekilde analiz edilmeyi beklemektedir.⁴

Biz bu makalemizde, 16. yüzyılın son çeyreğinde hızla yükselmiş bir Osmanlı âliminin meslekî kariyeri boyunca kurduğu ilişki ağlarına dair bir çalışma sunuyoruz. Çalışmamızın temel kaynağını Gazanfer Ağa Medresesi'nin ilk müderrisi olarak tayin edilmiş Seyfîzâde Ahmed Efendi için yazılmış bir grup mahzar oluşturmaktadır. Söz konusu mahzarları Osmanlı tarih yazımında hızla yaygınlaşan dijital beşerî bilimler (digital humanities) ve tarihsel ağ araştırmaları (historical network research) araçlarını ve kaynak analizi metodlarını kullanarak daha ayrıntılı bir şekilde incelemeyi bir sonraki çalışmamızda yapmayı hedefliyoruz.⁵ Bu açılardan makalemizin kapsamı nispeten sınırlı olup, ilk planda henüz yayınlanmamış söz konusu mahzarların tanıtımı yapmayı ve tam metinleri yayınlamayı bir ön çalışma olacak şekilde tasarladık.

3 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fi Tekmileti 'ş-Şakâ'ik*, haz. Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, II, İstanbul 2017.

4 Baki Tezcan, “The Ottoman Mevali as ‘Lords of the Law’”, *Journal of Islamic Studies*, 20/3 (2009), s. 383-407.

5 Bkz. Yunus Uğur haz., *Dijital Beşerî Bilimler ve Osmanlı Çalışmaları*, Vakıfbank Yayınları, İstanbul 2023.

16. yüzyılda Osmanlı müderrislerinin tayininde sultanın arzusu/onayı, vakfiye esasları, yeni bir medrese olup olmadığı⁶ ve müderrislik kadrosunun açılması esas şartlar olarak belirlenmişti.⁷ Bu genel şartların yanı sıra bazı prestijli medreselere atanmalarının özel koşullara göre yapıldığı bilinmekle beraber, bu tayinlerde mülâzemet ve/veya akrabalık yoluyla Osmanlı ilmiyesinde yüksek bir rütbeye sahip bir âlimi tanıyan veya o âlime intisap etmiş bir müderrise öncelik verildiği de görülmekteydi. Bir müderrisliğe birden fazla adayın söz konusu olduğu durumlarda ise Rumeli ve Anadolu kazaskerlerinin huzurunda imtihanlar⁸ yapıldığı gibi bazı medreselere müderrisler doğrudan o medresenin bânisi tarafından seçilirdi.⁹ Gazanfer Ağa Medresesi de bânisinin siyasî statüsü ve prestiji sayesinde devrinin önemli ellilik medreseleri arasında yer almış; buraya atacak ilk müderris ve sonrasında görev alacak müderrisler için imtihanlar yapılmıştır.¹⁰ Nitekim Seyfîzâde Ahmed Efendi için mahzar imzalayan Zekeriyâ Efendi (ö. 1593) ile Molla Ahmed Efendi (ö. 1600) de, aşağıda görüleceği üzere, vaktiyle bir medreseye imtihan yapıldıktan sonra müderris olarak atanan kişiler arasındadır.

Müderris atamalarında takip edilmiş şartlar ve teamüller itibariyle yukarıda bahsedilen dört genel hükme ek olarak tanınmış âlimlerden şهادetnâmeler almak da muhtemelen Kanûnî Sultan Süleyman devrinden (1520-1566) itibaren bir kural haline gelmiştir. Bu sebeple olsa gerek Gazanfer Ağa'nın saraydaki konumu hasebiyle bu medresenin ilk müderrisi atamak için aday müderristen, müderrisin kendi ilmî yönünü destekleyecek ve bir tür referans sayılabilecek şهادetnâmeler istenmiştir. Elimizdeki şهادetnâmelerde her ne kadar Gazanfer Ağa'dan bahsedilmese de bu mektuplarının 'örtük' maksadının hemen ağanın medresesine atanan ilk müderrisini övmek hem de Gazanfer Ağa'nın kurduğu irtibat ağlarının kapsamını ve önemini göstermek olduğu düşünülebilir.

16. yüzyılın sonlarına doğru Gazanfer Ağa tarafından yaptırılan ve bugün Gazanfer Ağa Külliyesi olarak bilinen vakıf medresesi dönemin en güzide mimarî yapıları içerisinde yer

6 Atâyî, *a.g.e.*, II, s. 1374.

7 Müderrislerin tayin ve terfileri konusunda bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, 3. baskı, s. 55-63 ve Hasan Akgündüz, *Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi: Amaç-Yapı-İşleyiş*, Ulusal Yayınları, İstanbul 1997, s. 459-471.

8 Atâyî, *a.g.e.*, II, s. 1300, 1315, 1367, 1374, 1387, 1437, 1461, 1480, 1517, 1564, 1565, 1601, 1690. Müderrislik adaylarının girdikleri imtihanlara dair bkz. Ayşe Zişan Furat, "Fetih Sonrası Osmanlı Eğitim Anlayışının Şekillenışı: Klasik Dönem Müderrisleri İmtihanları", *Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası: İstanbul'un Fethinden Süleymaniye Medreselerinin Kuruluşuna Kadar*, ed. Ömer Mahir Alper-Müstakim Arıcı, Klasik Yayınları, İstanbul 2015, s. 19-29 ve Yasemin Beyazıt, "İcazetnâme ve Mansıb Peşinde: "Huzurda İmtihan Olmak", *XIX. Türk Tarih Kongresi, 3-7 Ekim 2022. Kongreye Sunulan Bildiriler, III. Cilt, III. Kısım: Osmanlı Tarihi*, haz. Abdullah Kaymak-Selin Eren-Semiha Nurdan-Kübra Güney-Muhammed Özler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2024, s. 89-122.

9 Günhan Börekçi-Uğur Öztürk, "Gazanfer Ağa Medresesinin Açılışı ve Seyfîzâde Ahmed Efendi'nin Müderris Atanmasına Dair Seyyid Lokman'ın Manzumesi: Yeni Nüsha ve Metin", *İslam Tetkikleri Mecmuası* 13/1 (Mart 2023), s. 1-62.

10 Furat, *a.g.m.*, s. 17-18.

almaktadır.¹¹ Tıpkı III. Murad döneminin güçlü harem ağalarından Habeşî Mehmed Ağa'nın (ö. 1590) yaptığı gibi, Gazanfer Ağa da siyasî kariyeri boyunca önemli mimarî eserlere imza atmış, birçok müellif ve şairi himaye etmiştir. Devrin uleması arasında Gazanfer Ağa'nın İstanbul'da kurduğu medresesine atanmak --özellikle ağaya yakın olmak adına-- büyük bir prestij olarak telakki edilmiştir. Aynı medresede sonradan görev yapmak isteyen müderrislerin bir tür "atışma" şeklinde mektuplaşmaları ise bu medresedeki rekabeti göstermesi bakımından ayrıca önemlidir.¹² Medresenin yapılış tarihinin bile bu prestijde etkili olduğu söylenebilir. Gazanfer Ağa Medresesi, Osmanlıların 1578'de Safevîlere karşı başlatılan ve 1590'a kadar süren uzun seferlerin bitmesinin hemen akabinde inşa edilmiş bir nevî zafer nişanesi olarak nitelendirilebilecek bir yapıdır.¹³ Şehnameci Seyyid Lokman'ın Gazanfer Ağa Medresesi'nin açılışına dair kaleme aldığı bir manzumesinde bu seferleri ayrıntılı olarak anlatması böyle bir bağlantıya dikkat çekmektedir.

Yapımı, açılışı ve müderris atama törenleri ile devrinde oldukça ses getirmiş bu medrese için ilk müderrisin seçimi konusunda yazılmış şehadetnâmeler ise başlı başına önemli bir tarihsel kaynak teşkil etmektedir. 16. yüzyılın sonlarında Osmanlı uleması arasındaki himaye ilişkilerini ve dayanışma yöntemini gösteren bu şehadetnâmeler, Seyfîzâde Ahmed Efendi adına yazılmıştır ve aşağıda tanıttığımız manzumenin yeni nüshanın baş tarafında yer almaktadır.¹⁴

I. Seyfîzâde Ahmed Efendi

Seyyid Lokman'ın manzumesine ve sözkonusu mahzarlara geçmeden önce Gazanfer Ağa'nın medresesi için ilk müderris olarak tercih ettiği Ahmed Efendi'nin ailesine ve kariyerine kısaca değinelim. Seyfîzâde Vıhıvek Efendi adıyla meşhur olan Ahmed Efendi

- 11 Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Gazanfer Ağa Külliyesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, III, 375-377; Mübahat Kütükoğlu, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 169-172; Semavi Eyice, "Gazanfer Ağa Külliyesi", *DİA*, XIII, 432-433.
- 12 Niksârîzâde ve Ganîzâde'nin karşılıklı mektupları için bkz. Uğur Öztürk, "16. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı Uleması Arasındaki Tarafgirlik ve Rekabete Dair Bir Örnek: Niksârîzâde Mahmud Efendi ve Ganîzâde Nâdirî'nin Mektupları", *Türkiyat Mecmuası* 34/1 (Haziran 2024), s. 467-493.
- 13 1578-1590 Osmanlı-Safevî savaşlarına dair bkz. Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri (1578-1612)*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1993.
- 14 Bu dönemde yazılmış benzer mahzarlar için bkz. Hüseyin Örs-Uğur Öztürk, "Masûmiyeti İspatlamak: Tırhala Kadısı Molla Mehmed Masûm'a Görevinin İfade Edilmesi İçin Yazılan Ulemâ Arzuhalleri", *İslam Tetkikleri Dergisi Journal of Islamic Review*, 11/2 (2021), s. 773-828.

1562 civarında doğmuştur. Bir arşiv kaydına göre annesinin ismi Hatice'dir.¹⁵ Babası ise 16. yüzyıl Osmanlı âlim-bürokratları arasında müderrisliği ve tasavvufi kimliği ile tanınmış Hamidî Seyfullah Efendi'dir (ö. 1601).¹⁶

Ahmed Efendi'nin babasının mesleğinden giderek kariyer basamaklarında yükselmesinde, anlaşıldığı kadarıyla, hem mülâzemetini meşhur Hoca Sâdeddin Efendi'den (ö. 1599) almış olması, hem de (henüz tam tarihini bilemediğimiz bir yılda, muhtemelen 1580'lerde) Nişancı Abdülmuhyi Paşa'nın (ö. 1592) kızıyla evlenmiş olması etkili olmuştur.¹⁷ Ayrıca devrin Osmanlı yönetici eliti ve üst-düzyer uleması ile sağlam bir ilişki ağı kurduğu gözlenen Ahmed Efendi'nin özellikle Gazanfer Ağa Medresesi'ne atanmasında tanıdığı şeyhülislam, müderrisler ve diğere âlim-bürokratlar tarafından yazılmış şehâdetnâmeler de önemli bir rol oynamış gözükmektedir.

Ahmed Efendi'nin mülâzemetini aldıktan sonra ilk görev yeri otuz akçelik Kestel Medresesi'dir. Bu görevinden sonra kırk akçe ile Tûtî Latîf Medresesi'ne müderris olmuş, Şubat 1587 tarihinde de hariç rütbesini elde etmiştir. Akabinde Ekim-Kasım 1590 tarihinde Gazanfer Ağa Medresesi, Haziran-Temmuz 1592'de Hâseki Medresesi ve Şubat-Mart 1594'te Sahn-ı Seman Medresesi'ne tayin edilmiştir. Ocak-Şubat 1595'te Şehzâde Mehmed Medresesi'ne geçen Ahmed Efendi, Nisan-Mayıs 1595'te Süleymaniye pâyesine ulaşmıştır. Babasının da ders verdiği Süleymaniye'de yaklaşık beş yıl çalıştıktan sonra, Ocak-Şubat 1600 tarihinde Hâkâniyye-i Vefâ, hemen ardından da Mayıs-Haziran 1601'de Vâlîde-i Cedîde Medresesi'nde görev yapmıştır. Daha sonra kadılık mesleğine geçmiş olan Ahmed Efendi, Kasım/Aralık 1603'te Edirne kadısı olduktan bir yıl sonra Haziran-Temmuz 1604'te azledilmiştir. Haziran-Temmuz 1606 tarihinde Bursa kadılığına atanmışken aynı yılın Aralık ayında Azmîzâde Hâletî'nin buraya tayin edilmesiyle uzun bir süre munfasıl kalmış, fakat sonra İstanbul kadısı yapılmıştır (Temmuz-Ağustos 1613). İstanbul kadılığı Ahmed Efendi'nin son görev yeri olmuş, aynı yılın Ramazan ayında [Ekim-Kasım] azledilmiş, kısa

15 T.C. Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Maliyeden Müdevver Defterleri, d. 18155, 11: “*Ayasofya müderrisi iken vefât eyleyen Seyfullah Efendi'nin tekâ'üdü vazifesinden kırk akçesi hatunu Hadice'ye ve on beş akçesi oğlunun oğlu olan Mehmed'e verilmek buyuruldu*”. Hamidî Seyfullah Efendi vefat ettikten sonra oğlu Ahmed Efendi babası için babasının ve kendisinin tanıdığı birçok âlime mersiyeler yazdırdı. Bkz. Yasemin Karakuş, *Seyyid Nizamoğlu Mersiyelerini İçeren Bir Şiir Mecmuası: Mecmu'a-i Kasaid*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014. Karakuş'un bu tezinde mersiyelerin Seyyid Nizamoğlu Seyfullah Efendi adına yazıldığı söylense de Seyyid Nizamoğlu ve Seyfullah Efendi farklı kişilerdir.

16 Seyfullah Efendi hakkında bkz. Atâyi, *a.g.e.*, II, s. 1209-1210.

17 Sokollu Mehmed Paşa'nın (ö. 1579) yanında tezkirecilik yapmış Muhyî Mehmed, 1580'de reisülküttap, 1583'te Feridun Ahmed Bey'in vefatıyla nişancılık görevine getirilmiştir. Atâyi, *a.g.e.*, I, s. 734, 958, 959, 961, 1070; Muhyî mahlasıyla şiirler kaleme almış Paşa aynı zamanda III. Murad'a ait şiirlere de şerhler yazmıştır. Bkz. *Mir'âtü'l-Gaybi'l-Hâkânî Min Fuyûzâtî Sultân Murâd Hân b. Sultân Selîm Hân*, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Kütüphanesi 1901, vr. 221b-249a.

bir süre sonra da vefat etmiştir.¹⁸ “*Ser-i bâli şikest olunca didüm // Veyhek iy Vıhvıhek vefât itdün* [1613]” beyti ölümüne tarih olarak düşürülmüştür.¹⁹

Ayrıca belirtmek gerekir ki, Seyfullah Efendi'nin vefatından ardından oğlu Ahmed Efendi merhum babası için hem babasının hem de kendisinin tanıdığı, daha ziyade ilmiyeye mensup olan farklı meslek gruplarından 39 kişiye mersiyeler yazdırmıştır.²⁰ Bu mersiyelerde Seyfullah Efendi'yi tanıyanlar genel olarak onun ilmî ve tasavvufî yönüne övgüde bulunurken bazı şiirlerde oğlu Ahmed Efendi de metne dâhil edilmiş ve ona da ilmî yönden övgülerde bulunulmuştur. Bu yazım şekli, vefat eden şahsın dünyada yaptığı iyilikleri ve onun ahireti için edilen duaları kapsayan genel mersiye tanımının kısmen dışında kalmaktadır. Seyfullah Efendi için siparişe kaleme alınmış mersiyelerde yer yer Ahmed Efendi'ye yönelik destek cümlelerinin bulunması bu metinlere farklı bir boyut kazandırmaktadır.

Atâyî, Seyfullah Efendi maddesinde ondan övgüyle bahsederken tasavvuf ehli, iyi bir hâtip ve devrinde sevilen biri olduğunu değinir ve vefatı sonrasında oğlunun devrin şairlerinden “ibrâm/ısrar” ile mersiye yazdığını, hatta bunları kitap haline getirip padişaha arz ettiğini söyler.²¹ Ahmed Efendi'nin geniş bir zaman aralığında topladığı mahzarları Gazanfer Ağa Medresesi'ne atanmak için kullandığı göz önüne alındığında, babası için yazdığını mersiyeleri de benzer şekilde kariyerinin daha sonraki aşamalarında kullandığı varsayılabilir. Diğer bir deyişle, farklı meslek gruplarına mensup ve devrinde önemli mevkiye bulunan kişilere mersiyeler sipariş etmesi böyle bir amacı olduğuna işaret etse gerek. Bu sebeple Seyfullah Efendi için yazılmış şiirlere sadece birer mersiye metni olarak bakmak yerine devrin Osmanlı yönetici eliti ve uleması arasında kurulmuş şahsî ve meslekî irtibatların yazılı örnekleri arasında sayılarak ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir.

II. Mahzarların Bulunduğu Yazma Nüsha

Gazanfer Ağa Medresesi'nin açılışına ve Ahmed Efendi'nin ilk müderrisi olarak atanmasına dair manzume yukarıda işaret ettiğimiz üzere devrin şehnamecisi Seyyid Lokman tarafından kaleme alınmıştır. Aynı manzume içinde Seyfullah Efendi'den mülâzım olan Atûfi Mehmed Efendi'nin de III. Murad için yazdığı bir kaside bulunmaktadır. Seyyid Lokman'ın bu uzun manzumenin iki nüshası bulunmaktadır. İlk nüsha Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 4787/1 numarada ve 1b-21b varakları arasında yer alır. Şubat-Mart 1591 tarihli olan bu nüsha tezhipli olup içinde medresenin açılışına dair eskizler de bulunmaktadır.

18 Seyfîzâde Ahmed Efendi'nin mezarı, Revnakoğlu'nun Pervititch haritasından aktardığına göre, bugün Fatih Darüşşafaka Caddesi'nde 9 ve 11 numaralı binaların bulunduğu eskiden Viran Türbe denilen yerdedir. Mustafa Koç, *Revnakoğlu'nun İstanbul'u: İstanbul'un İç Tarihi*, II, Fatih Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2021, s. 523.

19 Atâyî, *a.g.e.*, II, s. 1461-1462.

20 Bkz. yukarıda dipnot 15.

21 Atâyî, *a.g.e.*, II, s. 1210.

Manzumenin tam halinin yer aldığı ikinci nüsha ise Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 3376 numarada müstakil bir eser şeklinde kayıtlıdır. Bu nüshada Ahmed Efendi için yazılmış mahzarlar bulunurken Ayasofya nüshasında bu metinler yoktur.²²

Mahzarların tam olarak hangi tarihte derlenip yazıya geçirildiği belli değildir. Öte yandan elimizdeki nüshanın ilk varağında yer alan “Seyfullâh Efendi’nün oğlu hâlâ Sultân Süleymân Hân *aleyhi’r-rahmetü ve’r-ırdvân* hazretlerinin medrese-i şerifelerinde müderris olan Ahmed Efendi’nün” ifadesi, bu metinlerin 1595-1600 tarihleri arasında yazıya geçirilmiş olduğu söylenebilir. Zirâ Ahmed Efendi bu yıllarda Süleymaniye müderrisleri arasında görev yapmaktadır.

III. Mahzarlar ve Seyfîzâde Ahmed Efendi’nin İlişki Ağlarına Dair

“Mahzar” kelimesi her ne kadar fikhî konularda şahitlik belgesi olarak kullanılsa da Osmanlı bürokrasisinde genellikle arzuhal/dilekçe amaçlı kullanılmıştır. Ahalinin belli bir konuda devleti yönetenlere yönelttiği şikâyet veya istek türünde eylemleri içeren mahzarlar, Kanûnî Sultan Süleyman devrinden itibaren ulema arası irtibatı ve yazışmaları kapsar hâle gelmiştir.²³ 16. yüzyılın ikinci yarısında ulema arasında belli bir makama atanma konusunda veya göreve iade için yazılmış birçok mahzar bulunmaktadır. Müderrislerin mansıp almak veya mazûliyetini gidermek için yüksek makamda bulunan bir âlimin himayesinde çevresindeki diğer âlimlere mahzar yazdırması bu dönemde gelenek haline gelmiştir. Bir müderris için mahzar yazan kişiler bu dönemde genellikle gruplar halinde hareket ederek başka bir âlim için de benzer mahzarlar yazmışlardır.²⁴

Mahzarlarda kullanılan ifadeler edebî açıdan gayet beliğ olmakla birlikte genellikle tavsiye niteliğinde ve bahsi geçen âlimin ilmî yönüne övgü şeklindeydi. Ahmed Efendi için atılan imzalarda mahzar kelimesi yerine bazen *sahife*, *vesika*, *tomâr*, *varak*, *rıkk*, *ruk’â*, *defter* ve *ceride* gibi ifadeler de kullanılmıştır. Bahsi geçen ifadeler hem imzaların çokluğunu göstermek hem de mahzarlardaki cümlelere daha beliğ bir anlam katmak için kullanılmış gözükmektedir.

Bu noktada Ahmed Efendi’yi bizzat tanıyan âlimlerin yazdıkları mahzarlar üzerinde durmak gerekir. Ahmed Efendi’nin Eyüp Sultan civarındaki Sultaniyye Medresesi’nde (muhtemelen İsmihan Sultan Medresesi) bir süre hocalığını yapan Molla Ahmed Efendi, onun ince manaları anlayacak kabiliyette olduğu, birçok ilmi talim ettiğini ve bu ilimlerle Cahiliye dönemi meşhur şairlerinden olan İmrü’l-Kays gibi şöhret bulduğunu söyler. Yine

22 Daha fazla ayrıntı için bkz. Börekçi-Öztürk, “Gazanfer Ağa Medresesinin Açılışı ve Seyfîzâde Ahmed Efendi’nin Müderris Atanmasına Dair Seyyid Lokman’ın Manzumesi”.

23 Mehmet İpşirli, “Diplomatik Açından Mahzar”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 75 (2021), s. 37-38.

24 Bkz. Örs-Öztürk, “Masûmiyeti İspatlamak”.

Sahn Medreselerinin birinde Ahmed Efendi'ye hocalık yapan Sinân Efendizâde onun aklı ve naklî ilimlere olan vukufiyetine, padişahın lütfuna layık olduğuna, babasının da Ayasofya vazifliğinde padişaha uzun yıllar hizmet ettiğine değinir. Sinân Efendizâde'nin verdiği bilgiler ve mahzarı mahzarlar içinde en uzun ve ayrıntılıdır. Ahmed Efendi'nin birlikte eğitim aldığı Râ'î Hasan Efendi, Kâfzâde ve Selâmizâde de yine onun ilmî vukufiyetine değinmiş ve bunu bizzat müşahede ettiklerini beyan etmişlerdir.

Ahmed Efendi'nin ilmiye içindeki kariyeri için geniş bir zaman dilimi kapsayacak şekilde ayarlanmış ve kariyeri boyunca kullanabileceği mahzarlara 19 âlim imza atmıştır. Bu imzalarda belli bir hiyerarşik düzen takip edilmiş, yazıya geçirilirken de muhtemelen bu düzen dikkate alınmıştır. Mahzar imzasında mahzar yazdıran kişinin eğer babası tanınmış bir âlim ise önce onun arkadaşları, ardından varsa aile bağı olan âlimler, sonrasında da sırasıyla kendi hocası ve sınıf arkadaşları şeklinde bir sıralama ve hiyerarşi gözetildiğini söyleyebiliriz (bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Mazhar Yazarları ve Ahmed Efendi ile İrtibatları					
Sıra	Mahzar Sahibi	Mülâzemetini Aldığı Kişi	Mahzarın Muhtemel İmza Tarihi	Mazhar İmzalandığı Sıradaki Görev Yeri/ Makamı ²⁵	Seyfizâde Ahmed Efendi ile İrtibatı
1	Şeyhülislam Bostanzâde Mehmed (ö. 1598)	Ebüs-suûd Efendi	Kasım 1592-Temmuz 1593	Rumeli Kazaskeri	Seyfullah Efendi mülâzemetini Bostanzâde'nin babasından almıştır.
2	Zekeriyya Efendi (ö. 1593)	Malûl Emîr Efendi	Mart-Nisan 1589'dan sonra	Rumeli Kazaskeri	Ahmed Efendi'nin babası Seyfullah Efendi'yi tanımıştır.
3	Çivizâde Mehmed Efendi (ö. 1587)	Abdurrahman Efendi	Aralık 1581-Mayıs 1587	Şeyhülislam (?) ²⁶	Ahmed Efendi'nin babası Seyfullah Efendi'yi tanımıştır.
4	Molla Ahmed Efendi (ö. 1600)	Şah Efendi	Haziran 1576-Eylül 1579	Ayasofya Müderrisi	Seyfizâde Ahmed Efendi'yi bizzat tanımıştır. Eyüp'teki Medrese-i Sultâniyye'de bir süre hocası olmuştur.

25 Bu tabloda belirtilen mahzar yazarlarının imza tarihlerindeki görev yerleri kimi âlimler için kesin değildir. Taradığımız kaynaklardan çıkarabildiğimiz kadarıyla bu belirsizlikleri gidermeye çalıştık. Soru işaretleri de bu sebeple konulmuştur. Dönemin medreselerinin ayrıntılı bir listesi için bkz. Cahid Baltacı, *XV-XVI Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, II, İFAV Yayınları, İstanbul 2005; Atâyi, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmilleti 'ş-Şakâ'ik*; Mehmet İpşirli, "Eğitim: XVI. Asır Sonlarında İstanbul Medreseleri", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. İstanbul 2015, s. 47-49.

26 Çivizâde'nin mahzarını yazdığında hangi makamda olduğu kesin değildir. Metindeki "merhûm şeyhülislam" ifadesinden ve Çivizâde'nin ölüm tarihinden bir çıkarım yapmak gerekirse mahzar imzalarken şeyhülislam makamında bulunduğu düşünülebilir.

5	Bahâeddinzâde (ö. 1587)	Ebüsüüd Efendi	Eylül 1584-Şubat 1587 arasında	Rumeli Kazaskeri	Ahmed Efendi'nin babası Seyfullah Efendi'yi tanımıştır.
6	Azmî Efendi (ö. 1582)	Kınalızâde Ali Efendi	Ağustos 1580-1582 tarihleri arasında	Sahn Müderrisi (?)	Şehzade Mehmed (III. Mehmed'in) hocası. Yazdığı mahzardan Ahmed Efendi'yi ve babasını tanıdığı anlaşılmaktadır.
7	Beğzâde Efendi (ö. 1596)	Bursevî Ahmed Çelebi	Haziran 1576-Eylül 1579 tarihleri arasında	Süleymaniye Müderrisi (?)	Ahmed Efendi'yi şahsen tanımıştır. Ahmed Efendi'nin Ali Paşa Medresesi'nde bir süreliğine hocası olmuştur.
8	Hasan Beğzâde (ö. 1587)	Ebüsüüd Efendi	Aralık 1573-Şubat 1579 tarihleri arasında	Sahn Müderrisi	Yazdığı mahzarda Ahmed Paşa Medresesi'nde Ahmed Efendi ile ilmi müzakere yaptığını ve bu sebeple şahsen tanıdığını söyler.
9	Lütfî Beğzâde (ö. 1589)	Muhaşşî Sinân Efendi	Haziran 1577-Şubat 1579 tarihleri arasında	Sahn Müderrisi	Seyfullah Efendi ve oğlu Ahmed Efendi'yi bizzat tanımıştır.
10	Gürz Seyyidzâde Efendi (ö. 1587)	Çivizâde	Aralık 1575-Mayıs 1579 tarihleri arasında	Süleymaniye Müderrisi (?)	Muhtemelen Ahmed Efendi'yi şahsen tanımıştır.
11	Sinânzâde Mehmed Efendi (ö. 1579)	Bostan Efendi	Aralık 1575-Mayıs 1579 tarihleri arasında	Süleymaniye Müderrisi	Hem Ahmed Efendi'nin babası Seyfullah Efendi'yi hem de Seyfizâde Ahmed Efendi'yi bizzat tanımıştır. Yazdığı mahzardan Sahn-ı Seman Medresesi'nde bir süreliğine Ahmed Efendi'nin hocası olduğu anlaşılmaktadır.
12	Râ'î Hasan Efendi (ö. 1585)	Mimârzâde	Haziran 1577-Eylül 1580 tarihleri arasında	Selanik ve Karaferye kadısı (?)	Seyfizâde Ahmed Efendi'yi bizzat tanımıştır. Ahmed Paşa Medresesi'nde Ahmed Efendi ile birlikte müdürlük yapmıştır.
13	Kâfzâde Feyzî Efendi (ö. 1611)	Ebüsüüd Efendi	Şubat 1579-Kasım 1579 tarihleri arasında	Üsküdar Mihriâmâh Sultan Müderrisi	Seyfizâde Ahmed Efendi'yi bizzat tanımıştır. Ahmed Efendi le Edirnekapi'daki Medrese-i Sultâniyye'de birlikte müdürlük yapmıştır.

14	Bahrî Hasan Efendi (ö. 1586)	Ataullah Efendi	Mart 1583-Aralık 1583 tarihleri arasında	Zal Mahmud Paşa Müderrisi (?)	Hem Ahmed Efendi'nin babası Seyfullah Efendi'yi hem de Ahmed Efendi'yi bizzat tanımıştır.
15	Hasan Kethüdâzâde Mehmed (ö. 1611)	Ebüs-suûd Efendi	Ekim 1584-Eylül 1587'dan sonra	Mihrimah Sultan Müderrisi (?)	Muhtemelen Ahmed Efendi'yi bizzat tanımıştır. Arapçaya ve belli başlı kitaplara olan vukufuna şahitlik etmektedir.
16	Ebüs-suûdzâde Abdülvâsi Efendi (ö. 1582)	Ebüs-suûd Efendi	Ocak 1574-Nisan 1580 tarihleri arasında	Süleymaniye Müderrisi	Muhtemelen gençliğinden itibaren Ahmed Efendi'yi şahsen tanımıştır.
17	Sarıgürzâde Efendi (ö. 1582)	Ebüs-suûd Efendi	Aralık-Ocak 1578-1579– Temmuz-Ağustos 1579	Süleymaniye Müderrisi	Yazdığı mahzardan Ahmed Efendi'yi bizzat tanıdığı anlaşılmaktadır.
18	Selâmîzâde Efendi (ö. 1589)	Ebüs-suûd Efendi	Eylül-Ekim 1585-Ağustos 1590	Eyüp İsmihan Sultan Müderrisi (?)	1576'da Beşiktaş Hayreddin Paşa Medresesi'nde görev aldıktan sonra Ahmed Efendi'yi bizzat tanımıştır.
19	Bekâyî Efendi (ö. 1595)	İbrahim Efendi	Ekim 1580-Haziran 1581 tarihleri arasında	Sahn Müderrisi	Ahmed Efendi'yi şahsen tanımıştır.

Bu hiyerarşik düzende ayrıca makamlara göre kendi içinde bir sıralama söz konusudur ve atılan her imza aynı zamanda o kişinin ilişki ağlarını da göstermektedir. Örneğin, Seyfîzâde için yazılmış mahzarlarda Zekerîyyâ Efendi, Çivîzâde, Bahâ'eddînzâde, Sinân Efendîzâde ve Bahrî Hasan Efendi imzalarında müderris Ahmed Efendi'nin babası Seyfullah Efendi'yi tanıdıklarını ve onun ilmiyle bilinen biri olduğuna şahitlik ederken; Molla Ahmed Efendi, Lütfî Beğzâde, Sinân Efendîzâde, Râ'î Hasan Efendi, Kâfzâde Feyzî Efendi, Bahrî Hasan Efendi ve Selâmîzâde Mehmed Efendi mahzarlarında Ahmed Efendi'yi bizzat tanıdıklarını ve ilmiyle bilinen ehil biri olduğunu belirtmişlerdir. Bahsi geçen âlimlerin ilmiyede geçirdikleri yıllar dikkate alındığında imza sahiplerinden çoğunun Ahmed Efendi'nin babasının arkadaşları olduğu anlaşılmaktadır. Bu imzalar ayrıca Ahmed Efendi ve babasının döneminde ulema arasındaki girift ilişkileri ve irtibat ağlarını göstermektedir.

Mahzarlarda dikkat çeken başka bir nokta ise imza sahibi âlimlerin Ahmed Efendi'nin akranları arasında seçkin olduğu ve ilmiyle ön plana çıktığını vurgulamalarıdır. Molla Ahmed, Azmî Efendi, Lütfî Beğzâde, Kâfzâde ve Bahrî Efendi bu konuya değinen âlimlerdir. Mahzara imza atan âlimlerin birçoğu bir önceki imzanın ne için alındığını ve genel olarak mahzar tomarının yapısının ne olduğu hakkında bilgi sahibiydi. Ahmed Efendi için mahzar yazan ulemanın imzalarında “mahzar-ı mergûb ve manzar-ı matlûb, sahîfe-i safâ-nazar ve vesîka-i vefâ-mahzar, tomâr-ı belâgat-şî'âr, varak-ı mastûr [ve] rikk-ı mesfûr, rikk-ı menşur,

kitâb-ı müstetâb-ı belâgat-mevsûm, sahîfe-i mergûb [ve] behcet-i mahsûb, sefer-i zâhir ve satr-ı fâhir, ruk 'a-i ânîfe, mahzar-ı şerîf ve manzar-ı latîf, cerîde-i şehâdet ü beyân, sahîfe-i şerîfe” şeklindeki kullandıkları ifadelerden kendi metinlerini imzalarken diğer mahzarları da gördükleri anlaşılmaktadır. Bu ifadeler aynı zamanda edebi dille yazılmış münşeatları anımsatmak beraber genellikle tasvirlerde sanatlı ve secîli bir ifade kullanılmaya çalışılmıştır.

Mahzarlar arasında bazı imzaların oldukça erken tarihli olması, atılan imzaların başka bir atama için kullanıldığını da göstermektedir. Ahmed Efendi'nin sınıf arkadaşı Sinân Efendizâde mahzarında bu duruma dikkat çekmiş, Ahmed Efendi'nin belli bir makam veya mansıp elde etmek için imzalar derlediğini söylemiştir. Bazı mahzarlarda 'azl' ifadesinin geçmesi de bu durumu desteklemektedir. Azmî Pîr Mehmed, Sinân Efendizâde, Kâfzâde, Sarı Gürzzâde, Selâmîzâde ve Bekâyî mahzarlarında “*zamân-ı azl, evân-ı 'azl, eyyâm-ı 'azl'*” ifadelerini kullanarak attıkları imzaların Ahmed Efendi'nin azli için olduğu bilgisini de vermişlerdir. Azmî Pîr Mehmed Efendi, Ebüssüüdîzâde Abdülvâsi Efendi, Sinân Efendizâde, Kâfzâde, Sarı Gürzzâde, Selâmîzâde ve Bekâyî'nin Gazanfer Ağa Medresesi'nin kurulmasından çok daha erken bir tarihte mahzar imzalamış olmalarının nedeni de bahsi geçen azillerdir. Bu kişiler aynı zaman da Ahmed Efendi'nin babası Seyfullah Efendi'nin irtibatta olduğu âlimlerdendi. Azmî Efendi, Ahmed Efendi'nin ailesini tanıyordu, ki Seyfullah Efendi öldüğünde onun için mersiye yazan ulema arasında Azmî Efendi'nin oğlu Hâletî de vardır.²⁷ Benzer bir durum Zekeriyya Efendi ve oğlu Yahyâ Efendi için de söz konusudur. Zekeriyya Efendi, Seyfullah Efendi'yi şahsen tanıırken, Ahmed Efendi de onun oğlu Yahyâ Efendi ile tanışıktır. Bundan dolayı Seyfullah Efendi vefat ettiğinde Yahyâ Efendi de Ahmed Efendi'nin isteği üzerine babası için bir mersiye kaleme almıştır.²⁸

Son olarak Ahmed Efendi için yazılan mahzarlarda onun ilmî yönüne dikkat çekmeye çalışan âlimler özellikle hocası Molla Ahmed, Azmî Efendi ve Hasan Kethüda'dır. Bu yazarlar Ahmed Efendi'nin dile olan yetkinliğine, belâgat ilmine ve Arapçaya olan hâkimiyetine değinirler. Mahzar yazarları övdükleri âlimin gönlünün yapılmasının ancak padişahın lütfu ile olacağını da belirtmişlerdir. Çivîzâde, Bahâ'eddînzâde, Sinân Efendizâde ve Bahrî Hasan Efendi özellikle bu duruma vurgu yapmış, ulemanın gönlünü yapmanın bir nevî sultanın kendi iktidarını güçlendirmeye yönelik önemine dikkat çekmişlerdir.

Sonuç Yerine

16. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı sarayının en önemli siyâsî aktörlerinin başında gelen Gazanfer Ağa'nın “uzun” İran seferlerinin sona ermesinden hemen sonra 1590'larda kurduğu Gazanfer Ağa Medresesi ve Külliyesi devrinin en prestijli yapıları arasında yer

²⁷ Karakuş, *a.g.t.*, s. 88.

²⁸ Karakuş, *a.g.t.*, s. 88.

almıştır. Gazanfer Ağa'nın gerek saray içi gerekse saray dışına yayılmış geniş güç ve ilişki ağları sebebiyle bu kudretli ağanın himayesinde olmak isteyen birçok âlim ve şair, Gazanfer Ağa ile irtibat kurmaya çalışmıştır. Nitekim Gazanfer Ağa'nın bânisi olduğu medrese kısa sürede önemli ellilik medreselerinden biri sayılmış; bu medreseye atanacak ilk müderrisin seçimi, medresenin açılışı ve sonrasında yapılan tayin devrinde oldukça dikkat çekmiştir.

Bu medresenin açılışı şehnameci Seyyid Lokman tarafından --muhtemelen Gazanfer Ağa'nın emriyle-- ayrıntılı bir şekilde nazma çekilmiştir. Seyyid Lokman manzumesinin ilk nüshasının önüne medresede görev alacak olan ilk müderrisin (Seyfîzâde Ahmed Efendi) daha önce yazılmış ve onun ilmine delil sayılabilecek şehâdetnâmeler eklenmiştir. Aynı manzumenin ikinci nüshasında ise bahsi geçen şehâdetnâmeler çıkarılmıştır. Seyfîzâde için yazılan manzumelerde Gazanfer Ağa ve medresesinin ismi zikredilmezken müşâhid âlimlerin çoğu Seyfîzâde'nin ilmine yönelik şahitliklerin dile getirirler. İçerik olarak Seyfîzâde'nin kariyeri boyunca geniş zamanlı olarak kullanılmak üzere atılmış bu imzaların bir araya getirilmesi muhtemelen Gazanfer Ağa'nın talebi üzerine olmuştur. Çivîzâde Mehmed Efendi, Bostanzâde, Zekerîyya Efendi, Azmî Pîr Mehmed gibi önemli âlimlerin imza attığı şehâdetnâmeler hem müderris Ahmed Efendi hem de Gazanfer Ağa medresesi için bir itibar göstergesidir.

Nişancı Abdülmuhiyî Paşa'nın damadı ve devrin tanınmış âlimlerinden Hamidî Seyfullah Efendi'nin oğlu olan Ahmed Efendi imza toplamaya ilk önce babasının --muhtemelen de kayınpederinin-- tanıdığı kişilerle başlamış sonrasında kendi hocası ve sınıf arkadaşlarından imzalar almıştır. Belli bir hiyerarşik düzenin olduğu bu gruplama da kendi içinde bir düzene konulmuş ve sıralamada genellikle imza sahiplerinin makamları dikkate alınmıştır. Ahmed Efendi'nin mansıp talebiyle topladığı bu imzalara sınıf arkadaşları da değerli ve bunların bir makam elde etmek için derlendiğinden bahsetmişlerdir. Dil bakımından oldukça secîli ve belîğ ifadelerin yer aldığı şehâdetnâmelerde üsluba da çok dikkat edilmiş ve bu konuda hem Ahmed Efendi'nin övgüsünde hem mahzarın tasvirinde hem de hitap edilen kişi konusunda bir birlik oluşturulmaya çalışılmıştır.

Yoğun ve karmaşık irtibat ağlarının göstergesi olarak değerlendirebilecek bu imzalar 16. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı ulemasının birçok konuda beraber hareket ettiğini ve karşılıklı çıkarların söz konusu olduğunu göstermektedir. Belki de daha önemlisi, Seyfîzâde Ahmed Efendi için yazılmış bu mahzarlar 16. yüzyılda tutulmuş kazasker ruznamçeleri ve Atâyî'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*'i gibi devrin Osmanlı uleması hakkında bilgiler veren kaynakların kapsamadığı birçok ayrıntıyı barındırmaktadır. Sonuç olarak, aşağıda tam metinlerini verdiğimiz bu mahzar grubu, bilhassa 16. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı ilmiye zümresine mensup kişilerin hem meslekî kariyerlerini hem de birbirleriyle kurdukları farklı ilişki ve intisap ağlarını daha ayrıntılı incelemek isteyen araştırmacılar için yeni ve önemli bir kaynak mahiyetindedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Teşekkür: Metindeki kelime ve terkiplerin çözümünde yardımlarını gördüğümüz Doç. Dr. Göker İnan'a teşekkür ederiz.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Acknowledgement: We would like to thank Assoc. Prof. Dr. Göker İnan for his help in analyzing the words and phrases in the text.

Kaynakça/References

- Akgündüz, Hasan, *Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi: Amaç-Yapı-İşleyiş*, Ulusal Yayınları, İstanbul 1997.
- Aksoy, Hasan, "Bekâî", *DİA*, V, 360.
- Atçıl, Abdurrahman, "The Route to the Top in İlimiye Hierarchy of the Sixteenth Century", *Bulletin of SOAS*, 72/3 (2009), s. 489–512.
- Atçıl, Abdurrahman, *Scholars and Sultans in the Early Modern Ottoman Empire*, Cambridge University Press, Cambridge 2017.
- Aydın, Bilgin-Rıfat Günalan, "Ruus Defterlerine göre 16. Yüzyılda Osmanlı Müderrisleri", *Osmanlı'nın İzinde: Prof. Dr. Mehmet İpşirli Armağanı*, haz. Feridun M. Emecen-İshak Keskin-Ali Ahmetbeyoğlu, I, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 155–191.
- Baltacı, Cahid, *XV-XVI Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, II, İFAV Yayınları, İstanbul 2005.
- Beyazıt, Yasemin, "İcazetnâme ve Mansıb Peşinde: "Huzurda İmtihan Olmak", *XIX. Türk Tarih Kongresi, 3-7 Ekim 2022. Kongreye Sunulan Bildiriler, III. Cilt, III. Kısım: Osmanlı Tarihi*, haz. Abdullah Kaymak-Selin Eren-Semiha Nurdan-Kübra Güney-Muhammed Özler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2024, s. 89-122.
- Beyazıt, Yasemin, "Esaretten Mülazemete Üsküplü Alaeddin", *İmparatorluğun Öteki Yüzleri: Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar*, haz. Fırat Yaşa. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2020, s. 185-202.
- Beyazıt, Yasemin, "Kadıasker Ruznâmçelerinde Tipoloji ve Yeterlilik", *Prof. Dr. Özer Ergenç'e Armağan*, haz. Ümit Ekin, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2013, s. 97-112.
- Beyazıt, Yasemin, *Osmanlı İlimiye Mesleğinde İstihdam (16. Yüzyıl)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- Börekçi, Günhan-Uğur Öztürk, "Gazanfer Ağa Medresesinin Açılışı ve Seyfîzâde Ahmed Efendi'nin Müderris Atanmasına Dair Seyyid Lokman'ın Manzumesi: Yeni Nüsha ve Metin", *İslam Tetkikleri Mecmuası* 13/1 (Mart 2023), s. 1-62.

- Çobanoğlu, Ahmet Vefa, “Gazanfer Ağa Külliyesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, III, İstanbul 1994, s. 375-377.
- Eyice, Semavi, “Gazanfer Ağa Külliyesi”, *DİA*, XIII, 432-433.
- Furat, Ayşe Zişan, “Fetih Sonrasında Osmanlı Eğitim Anlayışının Şekillenışı: Klasik Dönem Müderrislik İmtihanları”, *Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası: İstanbul'un Fethinden Süleymaniye Medreselerinin Kuruluşuna Kadar*, haz. Ömer Mahir Alper-Müstakim Arıcı, Klasik Yayınları, İstanbul 2015, s. 11-31.
- Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, nşr. Şevki Nezihi Aykut, Türk Tarih Kurumu, II, Ankara 2004.
- İpşirli, Mehmet, “Bostanzâde Mehmed Efendi”, *DİA*, VI, 311.
- İpşirli, Mehmet, “Çivizâde Mehmed Efendi”, *DİA*, VIII, 347-348.
- İpşirli, Mehmet, “Eğitim: XVI. Asır Sonlarında İstanbul Medreseleri”, *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. İstanbul 2015, s. 47-49.
- İpşirli, Mehmet, “Zekeriyâ Efendi, Bayramzâde”, *DİA*, XXXIV, 211-212.
- İpşirli, Mehmet. “Diplomatik Açından Mahzar”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 75 (2021), s. 37-38.
- Karakuş, Yasemin, *Seyyid Nizamoğlu Mersiyelerini İçeren Bir Şiir Mecmuası: Mecmu'a-i Kasaid*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.
- Koç, Mustafa, *Revnakoğlu'nun İstanbul'u: İstanbul'un İç Tarihi*, II, Fatih Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2021.
- Kütükoğlu, Bekir, *Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri (1578-1612)*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1993.
- Kütükoğlu, Mübahat, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- Mir'atü'l-Gaybi'l-Hakâni Min Fuyûzâti Sultân Murâd Hân b. Sultân Selîm Hân*, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Kütüphanesi 1901, vr. 221b-249a.
- Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmîleti's-Şakâ'ik*, haz. Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2017.
- Örs, Hüseyin-Uğur Öztürk, “Masûmiyeti İspatlamak: Tırhala Kadısı Molla Mehmed Masûm'a Görevinin İade Edilmesi İçin Yazılan Ulemâ Arzuhalleri”, *İslam Tetkikleri Dergisi-Journal of Islamic Review*, 11/2 (Eylül 2021), s. 773-828.
- Öztürk, Uğur, “16. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı Uleması Arasındaki Tarafgirlik Ve Rekabete Dair Bir Örnek: Niksârîzâde Mahmud Efendi ve Ganîzâde Nâdirî'nin Mektupları”, *Türkiyat Mecmuası* 34/1 (Haziran 2024), s. 467-493.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Maliyeden Müdevver Defterleri, d. 18155, 11.
- Tezcan, Baki, “The Law School of Mehmed II in the Last Quarter of the Sixteenth Century: A Glass Ceiling for the Less Connected Ottoman Ulema”, *Ottoman War and Peace: Studies in Honor of Virginia H. Aksan*, ed. Frank Castiglione-Ethan Menchinger-Veyssel Şimşek, Brill, Leiden 2020, s. 237-282.
- Tezcan, Baki, “The Ottoman Imperial Judiciary in the Former Mamluk Lands: A Prosopographical Study on the Chief Judges of Aleppo, Cairo, and Damascus, 1550–1655”, *1516: The Year that Changed the Middle East and the World*, ed. Abdul Rahim Abu-Husayn, American University of Beirut Press, Beirut 2021, s. 163-232.

Tezcan, Baki, “The Ottoman Mevali as ‘Lords of the Law’”, *Journal of Islamic Studies*, 20/3 (September 2009), s. 383–407.

Uğur, Yunus (haz), *Dijital Beşerî Bilimler ve Osmanlı Çalışmaları*, Vakıfbank Yayınları, İstanbul 2023.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin İlimiye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

Metin:

Seyfullâh Efendi'nün oğlu hâlâ Sultân Süleymân Hân *aleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvân* hazretlerinin medrese-i şerîfelerinde müderris olan Ahmed Efendi'nün menâsıb-i 'âliyyeye istihkâkına hâlâ şeyhü'l-İslâm ve müftü'l-enâm hazretlerinin ve merhûm Şeyhü'l-İslâm Çivizâde Efendi'nün ve Zekeriyâ Efendi'nün ve sâir mevâlî-i 'izâmun yazdukları şehâdet-nâmenün sûretleridir.

[1b] Hâlâ²⁹ şeyhü'l-islâm ve müftü'l-enâm olan hazretlerinündür:

Lisânu rakîmi's-sıdkı bi'l-hakki nâtikun.

Mezâmînuhu'l-garrâu hakkan hakâiku.

Fe-sâhibuhû kehfû'l-fezâili fâikun.

Bi-fazli zevi'l-efzâli ve'l-lutfi lâikun.³⁰

Harrarahû efkaru'l-verâ Mehmed b. Mustafâ el-Kâdi bi'l-asâkiri'l-mansûra fi vilâyeti Rumeli 'ufiye 'anhümâ ve gufira lehümâ.

29 Bostanzâde Mehmed Efendi, 11 Temmuz 1593 tarihinde ikinci kez şeyhülislam olmuştur. Bu makama ilk atanma tarihi 3 Nisan 1589'dur. Elimizdeki metnin yazılış tarihi bu iki tarih arasında olması icab eder. Bkz. Mehmet İpşirli, "Bostanzâde Mehmed Efendi", *DİA*, VI, 311. 1535-36'da doğan Bostanzâde, Arapzâde Efendi, Kadızâde Efendi ve Gül Hoca Çelebi gibi devrinin önemli âlimlerinden ders almış, 1556'da mülâzım olmuştur. 40 akçe ile Eski İbrahim Paşa Medresesi'nde, daha sonra Sahn-ı Semân, Yavuz Sultan Selim, Süleymaniye ve Edirne Selimiye medreselerinde müderrislik yapmıştır. 1573 yılında Şam, 1575'te Bursa, kısa bir süre sonra Edirne, 1576'da İstanbul kadılığına tayin edilmiş, akabinde 1577'de Anadolu ve 1580'de Rumeli kazaskeri olmuştur. Kısa bir mazûliyetten sonra 1583'te Kahire kadılığına, 1587'de ikinci defa Rumeli kazaskerliğine getirilmiştir. 3 Nisan 1589'da ise şeyhülislâm olmuş ve bu görevi sırasında Bâkî ile aralarında gerçekleşen tartışma sebebiyle azledilmiştir. Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, nşr. Şevki Nezihî Aykut, Türk Tarih Kurumu, II, Ankara 2004, s. 370-374. Bostanzâde azledildikten hemen sonra aynı yıl içinde Gazanfer Ağa'nın da desteğiyle üçüncü defa Kasım 1592'de Rumeli kazaskerliğine getirilmiş, 11 Temmuz 1593'te de Zekeriyâ Efendi'nin vefatı üzerine yeniden şeyhülislâm olmuştur. İkinci şeyhülislamlığı vefatına kadar sürmüştü ve 1 Nisan 1598'de vefat etmiştir. Bostanzâde mahzar imzası muhtemelen üçüncü kez Rumeli kazaskeri olduğu zamana aittir.

30 "Ashab-ı Rakîm'in hakikati söyleyen dili nâtiktir. Hakikatlerin iç yüzü ayan beyan ortaya çıkmıştır. Böylece faziletler mağarasının sakinleri üstün gelmiştir. Fazilet ve lütf sahibinin fazl u keremiyle buna layık görülmüşlerdir."

Sâbikan şeyhü'l-islâm olan merhûm Zekerıyyâ Efendi'nündür:³¹

Bizüm de şehâdetimüz şehâdet iden fuhûl-i i'tikâdlarına muvâfıkdur, vâlidı dahi ^[2a] ehl-i fazldur ve evliya'ullâhdandır. Her vechle ri'âyet olunmak lâzımdur.

Harrarahû ehvecü'l-enâm Zekerıyyâ el-fakîr 'ufiye 'anhu.

Merhûm Şeyhü'l-İslâm Çivizâde Efendi'nündür:³²

Bu mahzar-ı mergûb ve manzar-ı matlûbda evsâf-ı hamîde ile mevsûf ve ahlâk-ı pesendide ile ma'rûf olan Ahmed Çelebi dâ'ileri 'ulûm u ma'ârifde ser-efrâz ve fâ'ik-i mümtâz olup müstehıkk-i 'uluvv-i himmet ve lâıyk-ı sümuvv-i re'fet, ehl-i sekînet ü vakâr ve beyne'l-'ulemâ celilü'l-kadr ve'l-i'tibâr dâ'ileri olduğundan mâ'adâ vâlidı Seyfullâh Efendi cemî'î-i 'ulûm-ı zâhire vü bâtınada kâmil, âlim ü âmil, zühd ü vera' üzere bir fâzıl olup tatyîb-i hâtırları halifetu'llâhi'l-müte'âl hazretlerine ^[2b] lâzım ve vâcib dâ'ileridir.

31 1514 doğumlu olan Zekerıyyâ Efendi, Emîr Efendi'den mülâzım olmuştur. 30 akçe ile Bursa Çendik Medresesi, daha sonra 40 akçe ile Kaplıca Medresesi müderrisliğine tayin edilmiş, 1562-63'te bu görevden ayrılınca boşalan Atik Ali Paşa Medresesi müderrisliğine başvurmuştur. Kendisiyle birlikte altı aday daha olduğu için Şeyh Vefa Camii'nde 13 Aralık 1565'te Rumeli ve Anadolu kazaskerleri Hamîd ve Perviz Efendiler huzurunda Hidâye'nin "*Kitâbü'l-Cinâyât*" bahsi okutularak yapılan imtihanı kazanarak müderrisliğe atanmıştır. Nisan 1568'de Üç Şerefeli Medrese, Nisan 1570'de Sahn-ı Semân, Haziran-Temmuz 1572'de Yavuz Sultan Selim Medresesi'ne müderris olmuş sonrasında kadılık mesleğine geçerek Haziran 1573'te Halep kadılığına, Şubat-Mart 1575'te azledildiyse de iki yıl kadar sonra Bursa kadılığına tayin edilmiştir (Ekim-Kasım 1577). Bursa kadılığının ardından İstanbul kadılığına getirilmiştir (Ocak-Şubat 1581). Ocak 1582'de Anadolu kazaskeri olmuş, Nisan-Mayıs 1583'te emekliye ayrılmıştır. Beylerbeyi Vak'ası sırasında (Mart-Nisan 1589) Rumeli kazaskeri olmuştur. Bu görevde iken Sadrazam Koca Sinan Paşa ile yaşadığı anlaşmazlıklar sebebiyle azledilen Zekerıyyâ Efendi, görevinden azledilmiş, fakat kısa bir süre sonra ulemanın karşı çıkmasıyla tekrar bir yıl geçmeden tekrar Rumeli kazaskerliğine getirilmiştir (Mayıs 1591). Ardından yetmiş sekiz yaşında iken bir şikâyet üzerine olaylı bir şekilde görevinden alınmış ve Bostanzâde Mehmed Efendi'nin yerine şeyhülislâm olmuş (9-10 Mayıs 1592) ise de, kısa bir süre sonra 11 Temmuz 1593'te vefat etmiştir. Atâyi, *a.g.e.*, I, s. 933-937; Mehmet İpşirli, "Zekerıyyâ Efendi, Bayramzâde", *DİA*, XXXIV, 211-212. Zekerıyyâ Efendi mahzardaki imzasını Mart-Nisan 1589'da Rumeli kazaskeri olduktan sonra imzalamıştır.

32 1530-31 yılında İstanbul'da doğan Mehmed Efendi, Şeyhülislâm Çivizâde Muhyiddin Mehmed Efendi'nin oğludur. Perviz Efendi, Taşköprüzâde Ahmed Efendi, Karesili Hasan Efendi, Malûl Emîr Efendi'den ders almış, 1552 yılında Abdurrahman Efendi'den mülâzım olmuş Haziran 1557'de Kasımpaşa, Eylül 1558'de Mihrimah Sultan, Nisan 1561'de Sahn-ı Semân, Temmuz 1563'te Ayasofya, Ocak 1564'te Süleymaniye medreselerinde müderrislik yapmıştır. Bu görevinden sonra kadılık mesleğini seçen Çivizâde, Haziran 1569'da Şam, Ekim 1570'de Mısır, Ocak 1572'de Bursa, Mayıs 1573'te Edirne, Ekim 1575'te ise İstanbul kadısı aynı ay içerisinde Anadolu kazaskeri olan Çivizâde, Ekim 1577 Rumeli kazaskeri olmuştur. Mayıs 1579'da Edirne Selimiyesine tayin edilmiştir. Bu görevinden iki ay sonra istifa eden Çivizâde Mart 1581'de Bostanzâde yerine tekrar Rumeli kazaskeri, aynı yılın Aralık ayında Nakîb Efendi yerine şeyhülislâm olmuştur. Bu görevinde beş yıl üç ay kalan Çivizâde 6 Mayıs 1587'de vebadan ölmüştür. Atâyi, *a.g.e.*, I, s. 867-872; Mehmet İpşirli, "Çivizâde Mehmed Efendi", *DİA*, VIII, 347-348. Çivizâde mahzarını Aralık 1581-Mayıs 1587 tarihleri arasında yazmıştır.

Ketebühü'l-fakîr Mehmed 'ufiye 'anhu.

Sâbikan Rûmili kâdfaskeri olan Monlâ Ahmed Efendi'nündür.³³

İşbu sahîfe-i safâ-nazar ve vesika-i vefâ-mahzarda fezâ'il ve kemâlâtı mastûr u mezkûr olan ma'den-i 'ilm ve menba'-i 'irfân, pişvây-ı emâsil-devrân, belîğ-i bedî' ve 'azbû'l-beyân, fasîh-i 'arîb ve ratbû'l-lisân, hasîb-i nesîb, zü'l-menâkıb ve'l-mefâhir, râğıb-ı kemâlât-ı ünsiyye, sâhib-i melekât-ı kudsiyyeye, hâvî-i 'ulûm-ı vehbî ve câmi'-i fûnûn-ı müktebesi Mevlânâ Ahmed Çelebi bendeleri Hazret-i Ebû Eyyûb el-Ensârî 'aleyhi rahmetü'l-Bârî civârında vâki' olan Medrese-i Sultâniyye'de bu fakîr ü hakîr ile müddet-i medîd ve 'ahd-i ba'îd müzâkere-i 'ulûm-ı 'akliyye ve müfâkere-i fûnûn-ı nakliyye^[3a] itdûği zamândan ilâ hâze'l-ân 'ulûm-ı nâfi'âyı tamâm tahsîl ve fûnûn-ı mühimmeyi kemâ yenbagî tekmlî idüp vâkıf-ı hakâyık-ı me'ânî ve 'âlim-i dakâyık-i mebnî olup cümle 'ulûm u ma'ârif hâsıl-ı mertebe-i 'akl bi'l-fi'ile vâsıl olan dâ'ilerindendir ve aslâ tazyî'-i vakt itmeyüp 'amme-i müste'iddîn ve kâffe-i müstefidîne muhric olup ifâde ve istifâdeden bir ân hâlî olmamışdur. Ve'l-hâsıl merkûm bendeleri beyne'l-akrân fâ'ik ve ihsân-ı bî-kerâna lâyıık idûği şemsden azhar ve kâsîde-i İmru'ü'l-Kays'dan eşher olduğı ecilden hasb-i hâlî merci'-i châlî vü e'âlî savbına arz olındı.

33 Karabağ Genceli olan Ahmed Efendi, Şah Efendi'den mülâzım olmuştur. 1569'da Sokollu Mehmed Paşa'nın Bergos'taki medresesine kırk akçe ile tayin edilmiştir. Sonra sırasıyla Haziran 1572 İstanbul'daki Mehmed Paşa medresesine, Aralık-Ocak 1573-74'te İsmihan Sultan ve Ekim 1575'te Sahn'a müderris olmuştur. Haziran 1576'da Ayasofya, Eylül 1579'da Üsküdar Valide Sultan Medresesine tayin edilmiş, burada Sunullah Efendi ve Kınalızâde Hasan Çelebi'nin de bulunduğu mecliste imtihan edilmiştir. Haziran 1581'de Şam kadısı olmuştur. Nisan 1583'te Edirne, aynı yılın Aralık ayının başında İstanbul kadısı olurken, 2 Ekim 1584'te ise Anadolu kazaskeri olarak atanmıştır. Bu görevde iken yine ulemanın huzurunda dersler vermiştir. Temmuz 1586'da emekli olmuş, Aralık 1587'de Mısır Kahire'sinde görevlendirilmiştir. 1591 yılında ikinci kez Anadolu kazaskeri olmuş, aynı yılın Temmuz/Ağustos ayında bu sefer Rumeli kazaskerliğine getirilmiştir. Kasım 1592'de azledilince Vezirazam Koca Sinan Paşa'nın yaptırdığı dârülhâdis kendisine ihsan olunmuştur. Nisan 1596'da yine Kahire kadısı olmuş, fakat bu görevden de azledilince artık herhangi bir görev almamıştır. 24 Ağustos 1600'de vefat etmiştir. İlmiyle meşhur olan Ahmed Efendi'nin Beyzâvi tefsirine haşiyeleri, *Telvih, Mevâkıf ve Mifâh*'a talikâtı vardır. Atâyî, *a.g.e.*, II, s. 1192-1196. Ahmed Efendi mahzarını Haziran 1576-Eylül 1579 tarihleri arasında Ayasofya Medresesinde müderris iken yazmıştır.

Nemekahû ed'afû 'ibâdî'l-Bârî Ahmed el-Ensârî el-Müderris bi-Medreseti Ayâsofiyya.

[3b] **Sâbikan Rûmili kâdfaskeri olan Bahâ'eddînzâde Efendi'nündür.**³⁴

Müstehikk-ı 'inâyet-i 'aliyye ve müste'ehhil müte'ehhil-i merhamet-i celiyye olup fazîlet-i merâtib-i sâmiyyeye istihkâkı beyne'n-nâs ma'rûf u meşhûr ve kemâl-i ta'ayyûn ve nihâyet-i zuhûr üzre olduğundan mâ'adâ vâlid-i mâcidi olan Seyfullâh Efendi 'ilm ü fazl u salâhı câmi' ve çehre-i fezâ'il-i behresinde nûr-ı velâyet lâmi'dür. Anların dahi hâtırların tatyîb itmege vesîle-i takrîb olduğundan reyb ü gümân yokdur.

Zeberehû 'l-fakîr Abdullâh eş-şehîr Bahâüddînzâde ce'ale'llâhu't-takvâ zâdehu.

Sa'âdetlü Pâdişâh-ı 'âlem-penâh [4a] hazretlerinin hvâcesi olan 'Azmi Efendi'nündür.³⁵

Bu tomâr-ı belâgat-şî'ârda mehâsini mezkûr ve fezâ'ili mastûr olan Mevlânâ Ahmed Çelebi bendeleri ³⁶«كالمشمس في الضحى كالبدن في الدجيه» hasebi zâhir ve nesebi tâhir, cevâhir-i zevâhir-i fezâ'il ile ârâste ve hilye-i sedâd u istikâmet ile pîrâste, hâvî-i fezâ'il-i vehbiyye ve câmi'-i me'ârif-i kesbiyye, edîb ü lebîb, nâsiye-i ahlâkında âsâr-ı necâbet tâbân ve çehre-i ahvâlinde kasabât-ı sebki hâ'iz ve 'ilm-i belâgatda derece-i 'aliyyeye fâ'iz fûnûn-ı şettâyı tahsîl ve nefis-i nâtıkası kemâlât ile tekmîl idüp 'azlden perîşân-hâl iken cem'iyete müdâvim ve müzâkere-i 'ulûm-ı 'akliyyeye ^[4b] ve nakliyye mülâzım olup ifâde ve istifâdede bezl-i vüs'-ı makdûr ve kavâbil-i zamâneye muhrec olmağla meşhûr olup akrâmı beyninde fâ'ik ve 'avâtıf-ı 'aliyyeye lâyük olmağın hasb-i hâli talebi ile beyân olındı.

34 1533-34 tarihinde doğan Abdullah Efendi, Bayramiyye tarikatına mensup olan Bahaeddinzâde Lutfullah Çelebi'nin büyük oğludur. Taşköprizâde, Sahn müderrisi Abdülkerimzâde ve Ayasofya müderrisi Hasan Çelebi'den dersler almış, 1550-51'de Ebüssuûd Efendi'den mülâzım olmuştur. İlk görev yeri otuz akçelik Bursa'da Hançeriyye, ardından kırk akçeyle Yıldırım Han medresesine müderris olmuştur. 1563-64'te Rüstem Paşa harici sonrasında 1566'da Mihrümâh Sultan ve 1568-69'da Sahn-ı Semân, 1570'de I. Selim, 1572'de Süleymaniyye'ye terfi etmiş iki yıl sonra Galata, ardından Eyüp kadısı olmuştur. 1580-81'de Bursa sonrasında sırasıyla Edirne, İstanbul kadılıkları, ardından Anadolu kazaskeri olmuştur. Eylül 1584'te Rumeli kazaskeri, Temmuz 1586'da Anadolu kazaskeri, aynı yıl içinde Zilkade/Ekim-Kasım ayında İvaz Efendi yerine ikinci kez Rumeli kazaskeri olarak atanmıştır. Şubat 1587'de Mısır kadısı olmuş, Mirza Mahdum'un vefatıyla da Aralık 1587'de Mekke-i Mükerrreme kadısı olarak görev yapmış ve aynı yıl vefat etmiştir. Atâyî, *a.g.e.*, I, s. 895-898. Bahaüddinzâde'nin imzasında sabıkan Rumeli kazaskeri ifadesi geçmektedir. İki kez kazaskerlik yapan Bahaüddinzâde'nin imzasının hangi tarihlere denk geldiği bilinmemektedir.

35 Kınalızâde'den mülâzım olan Pîr Mehmed Efendi, ilk önce 25 akçe ile Rusçuk'ta Rüstem Paşa Medresesi'nde, Kasım-Aralık 1560'da 40 akçe ile İstanbul'daki Rüstem Paşa Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Aynı yıl içinde Efdalzâde Medresesi'nde, daha sonra 50 akçe ile Beşiktaş'taki Sinan Paşa Medresesi'nde müderrislik vazifesinde bulunmuştur. Temmuz-Ağustos 1574'te Edirne Dârülhadisi'ne terfi etmiş, Temmuz-Ağustos 1576'da Semâniyye'den Karadeniz cihatındaki dördüncü medrese olan Ayakkurşunlu Medresesi'ne hoca olmuştur. Bu sıralarda fethedilmiş olan Kıbrıs'ı teftişe tayin edilmiş ve orada vergi yazma işinde çalışmıştır. 1579'da Süleymaniyye'den üçüncü medreseye müderris olmuştur. Pîr Mehmed, 27 Ağustos 1580 tarihinde Şehzade Mehmed'in muallimi Haydar Efendi'nin vefatı üzerine hatt-ı hümayunla adı geçen şehzadeye muallim tayin edilmiştir. Pîr Mehmed 1582'de vebadan vefat etmiştir. Atâyî, *a.g.e.*, I, s. 812-814. Pîr Mehmed'nin mahzarını Sahn Medresesinde müderris iken imzalamıştır. Bu da imza tarihinin Temmuz-Ağustos 1576'dan sonra olduğunu göstermektedir.

36 "Kuşluk vaktindeki güneş gibi, karanlıktaki ay gibi."

Zeberahü 'l-hakîr Pîr Mehmed b. Ahmed el-fakîr ile 'l-Meliki'-Mennân el-Müderri bi-ihda 'l-Medârisi's-Semân.

Edirne kâdîsı olan Beğzâde Efendi'nündür:³⁷

İşbu varak-ı mastûr [ve] rikk-ı mesfûr zımında mezkûr olan necübü't-arafeyn, nakîbü'l-ebeveyn, mecma'-i mefâhir-i vehbî ve menba'-ı mü'essir-i müktesebî Mevlânâ Ahmed Çelebi metta'ahullâhu bi-envâ'i'l-edeb bendeleri Medrese-i 'Alî Paşa'da bu mahlas-ı nâ-tüvândan telemmüz itdüğü andan beri tekmîl-i nefis-i nâtıkada ^[5a] bezl-i makdûr ve tahsil-i ma'ârif-i fâ'ikada sa'y-i bî-kusûr eyleyüp hadâ'ik-ı fezâ'ilün semâr-ı bî-şumârını müctenî ve dakâ'ik-mesâ'ilün nükât ve esrârını muktenî olmuştur. Bidâyet-i hâli necâbet-i nihâyetinden hâkî ve hilye-i selâmet-mi'yâr birle hâli olup ilâ yevminâ hâzâ ifâde ve istifâdeden bir ân hâli olmamıştır. Kemâlât-ı kesbiyesi sebebi ile şâyeste-i envâ'-ı ihsân ve kuvvet-i hadesiyesi hasbi birle sezâ-vâr-i eltâf-ı bî-kerân olmağın hasb-i hâli su'âli ile beyân olındı.

Ketebehü 'l-fakîr Mehmed eş-şehîr bi-Kemâl Beğzâde müderriken bi-ihda 'l-Medârisi's-Semân 'afâ 'anhu 'l-Melikü 'l-Mennân.

[5b] Sâbıkan Şâm kâdîsı olan Hasan Beğzâde Efendi'nündür:³⁸

Bu rikk-ı menşûrda hilâl-i hamîdesi mastûr ve hisâl-i pesendîdesi mezkûr olan Mevlânâ Ahmed Çelebi bendeleri hiddet-i zekâ ile ma'rûf vücûdet-i fitnat ile mevsûf, 'ulûm-ı nâfî'a tahsilinde bezl-i makdûr ve fûnûn-ı mühimme tekmîlende sa'y-i meşkûr idüp ekser-i evkâtını iktibâs-i fevâ'ide hasr ve aaleb-i hâlâtı iktinâs-ı şevârda kasr idüp kavâbil-i zamân ile musâhebet-i 'ulûm-ı dîniyye ve mûmâreset-i fûnûn-ı yakîniyye ve mutârahât-ı 'akliyye ve münâzarât-ı nakliyyeden hâli olmayup her vechle lâyık-ı envâ'-ı ihsân ve müstehakk-ı eltâf-ı bî-kerân idüğü zâhir ü 'ayândur.

37 Kemâl Beğzâde diye meşhur olan Mehmed Efendi, ilmiyede kırk aççelik görevinden mazûl iken, Bursevî Emir Hasan Çelebi'nin kardeşi Ahmed Çelebi'den mülâzım olup, ardından aynı kişinin damadı olmuştur. Yeni İbrahim Paşa Medresesine kırk aççelik müderriken Kasım 1559'da mazûl olmuş, Haziran 1576'da Edirne Dârülhâdis'ine aynı yıl Sahn müderriğine getirilmiştir. Eylül 1579'da Ayasofya, Nisan 1580'de Süleymaniye'de müderrikenlik yapmıştır. Ocak 1585'te Halep kazasına tayin olunmuş, yine aynı yıl Medine kadılığı verilmişken kabul etmeyip, Haziran 1586'da Eyyüp kazasıyla birlikte Silivri ve Çatalca mevleviyetleri verilmiştir. Eylül 1590'da Molla Ahmed Efendi yerine Mısır Kahire'sine kadı olmuş, 1591'de azledilmiş, üç yıl sonra ise Edirne kazası ihsan olunmuştur. 1596'da Eyüp kazası verilmişken bir yıl sonra vefat etmiştir. Atâyî, *a.g.e.*, II, s. 1132-1133. Beğzâde Mehmed Şubat-Mart 1595'te ikinci kez Edirne kadısı olmuştur. Şubat-Mart 1596'da bu görevine son verilmiştir. Mahzarlar bu tarihler arasında yazılmış olsa gerek. Öte yandan Beğzâde'nin mahzarını ilk Edirne kadılığı sırasında yazmış olması da ihtimal dahilindedir.

38 Hasan Beğzâde Ahmed Efendi, 1552'de doğmuş, Ebüssuûd Efendi'den mülâzım olmuştur. 1569'da kırk aççe ile Kızılmsluk (Hadice Sultan) Medresesine, Haziran 1571'de Mehmed Paşa Medresesinde tayin olmuştur. Haziran 1572'de İsmihan Sultan, Aralık 1573'te Sahn, Şubat 1579'da I. Selim Medresesine, Aralık 1583'te Süleymaniye payesini almıştır. Eylül 1585'te Halep, Ağustos 1586'da Şam kazası verilmişken Eylül 1587'de vefat etmiştir. Atâyî, *a.g.e.*, I, s. 878-880. Hasan Beğzâde, mahzarını Aralık 1573-Şubat 1579 tarihleri arasında Sahn müderrikeni iken imzalamıştır. Bu da Ahmed Çelebi için yazılan bazı mahzarların Gazanfer Ağa Medresesi kurulmadan çok önce yazıldığını göstermektedir.

Ketebehü'l-fakîr ila'llâhi sübhânehû el-müderriş bi-ihda'l-Medârisi's-Semân.[6a] **Fazîlet ile meşhûr Lutfî Beğzâde Efendi'nündür:**³⁹

Bu kitâb-ı müstetâb-ı belâgat-mevsûmda ahvâli merkûm u mersûm olan mahdûm-ı erşed-i es'ad Mevlânâ Ahmed mahmûdü'l-hisâl ve memdûhü'l-fi'âl, asnâf-ı 'ulûmla mevsûf ve envâ'-i ma'ârif ile ma'rûf şöhre-i dâr u diyâr ve «كالشمس في رابعة النهار»⁴⁰ tarz-ı 'acîbe sâlik ve tavr-ı garîbe mâlik mehâmid ve mehâsinde akrânına gâlib ü fâ'ik ve hasb-i hâli bu dürc-i 'âlfî-sâmide esâmisi derc olunan e'âlî şehâdetlerine muvâfik olup husûsâ zamân-ı azl ü infisâl ve evân-ı inkisâr u infi'âlde 'ale't-tevâlî ve'l-ittisâl kıyâsa muhâlif cem'-i talebe-i kemâl itmesine icmâ' u ittifâk ve ictimâ' u itbâk vâki' olmağın bu fakîr-i hakîr-i kesîrû't-taksîr dahi 'idâd-ı şuhûdda ma'dûd ve sa'âdet-i şehâdetle mes'ûd olmağı maksûd eyleyüp [6b] zikr olunan 'ulemâ-yı zevî'l-ihtidâ âsâr u mesâlikine iktidâ eyledi. ⁴¹ «وَأَنَا عَلَىٰ أَثَرِهِمْ مُقْتَدُونَ»⁴²

Harrarahû ed'afû 'ibâdî'l-Meliki'l-Mennân Mehmed Lutfî el-müderriş bi-ihda'l-Medârisi's-Semân.**Sâbıkan Medîne-i Münevvere kâdîsı olan Gürz Seyyidzâde Efendi'nündür:**⁴³

İşbu sahîfe-i mergûb [ve] behcet-i mahsûbda memdûh u mezkûr olan sülâletü's-sâlihîn Mevlânâ Şemseddîn Çelebi kemâl-i 'ilmle ârâste ve envâ'-ı ma'ârif ile pîrâste, mekârim-i ahlâk ile ma'rûf ve mehâsin-i evsâf ile mevsûf her vecchle tebcîle ehil ve tekerrûme ni'me'l-mahall idüğü ke-nârin 'alâ 'alemin⁴⁴ müştahirdür.

39 Küçük Lutfî Beğzâde diye bilinen Mehmed Efendi, Kınalızâde Ali Efendi'nin danışmendi iken Muhaşşî Sinân Efendi'den mülâzım olmuştur. 25 akçe ile Bursa İsa Bey Medresesi, otuz akçe ile Çekmece Abdüsselâm Medresesi, kırk akçe ile Silivri Piri Paşa Medresesine müderriş olduktan sonra Mart 1571'de İznik Orhaniye Medresesine, Mart 1574'te Eski Ali Paşa, Ekim 1575'te Bursa Sultaniyye Medresesine tayin olunmuştur. Haziran 1577'de Sahn'de müderriş iken kadılık mesleğine geçmiş ve Şubat 1579'da İzmir kadısı olmuştur. Ağustos 1584'te Kefe kadısı iken bir yıl sonra azledilmiştir. Yaklaşık bir yıl mazûl olarak kaldıktan sonra Ekim 1586'da Yenişehir kadısı olmuştur. Bir yıl Yenişehir kadılığı yaptıktan sonra azledilen Mehmed Efendi, Mart 1589'da vefat etmiştir. Neylî mahlasıyla şiirler yazan Mehmed Efendi'nin *Kalemîyye Risâle* ile tanınmıştır. Atâyi, *a.g.e.*, I, s. 899-902. Küçük Lutfî Beğzâde Mehmed Efendi mahzarını Haziran 1577-Şubat 1579 tarihleri arasında Sahn'de müderriş olduktan sonra yazmıştır.

40 “Gün ortasındaki güneş gibi.”

41 “Elbette biz onların izlerinden giderek doğru yolu buluruz.” Zuhuf, 43/22.

42 “Biz onların izlerinden gitmekteyiz.” Zuhuf, 43/23.

43 Sultan I. Selim devri ulemasından Gürz Seyyidî Efendi oğlu olan Mehmed Efendi, Çivizâde'den mülâzım olduktan sonra kırk akçe ile Yıldırım Han Medresesinde göreve başlamıştır. Koca Nişancı olarak tanınan Celâlzâde Mustafa'ya damat olmuş, 1555'e Gebze Çoban Mustafa Paşa, Eylül 1563'te Edirne Dârülhadis payesini almıştır. Kasım 1566'da Sahn müderriş iken Ekim 1567'de kadı olarak Bağdad'a tayin edilmiştir. Mayıs 1573'te azledilmiş, iki yıl sonra 1575'te Medine-i Münevvere kadısı olmuştur. Haziran 1577'de emekli olmuş, Aralık 1587'de vefat etmiştir. Atâyi, *a.g.e.*, I, s. 889-890. Seyyidizâde mahzarı 1575'te Medine-i Münevvere kadısı olduktan sonra yazmıştır.

44 “Alem üzerindeki ateş gibi.”

Râkımuhû el-fakîr Mehmed eş-şehîr Mükerrer Seydîzâde ce'ale'llâhu'l-'ilme ve't-tukâ zâdehu.

[7a] **Fazîlet ile meşhûr Sinân Efendizâde Mehmed Efendi'nündür:**⁴⁵

'Ulemâ-i 'izâm-ı belâgat-nizâm kerremehumu'llâhu te'âlâ ilâ yevmi'l-kıyâm devât-ı ⁴⁶« ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ » ile cerîde-i şehâdet ve harîta-ı zirâ'atda fezâ'ilini imlâ ve şemâ'ilini inşâ itdükleri erşed ve emced Mevlânâ Ahmed cevdet-i hilkat ve fitnat-ı fitrat üzre 'akl-i derrâk ve idrâk-ı pâk sâhibi olduğundan mâ-'adâ evân-ı hadâsetinden zamân-ı şebâbetine dek kadem-i irtihâlî dâmen-i iştigâle ve pây-ı intikâli zeyl-i i'timâle çeküp eyyâm-ı fursatını ictinâb ve zâ'il ile ictinâ-i fezâ'ile kasr u hengâm-ı ruhsatını iktisâb-ı fevâzil ile iktisâ-i hasâ'ile hasr idüp Sultân Mehmed Hân '*aleyhi'r-rahmetü ve'r-ridvân* binâ eyledüğü medâris-i Semân'un birinde ^[7b] bu hakîr-i kesîr ile zamân-ı kesîr mutârahât-ı 'akliyye ve münâzarât-ı fünûn-ı nakliyye itmek ile tahsîl-i kemâlde bezl-i maddûr ve tekmîl-i fazl u ifdâlde sa'y-ı meşkûr idüp fezâ'il-i şettâ ile ârâste ve ma'ârif-i mâlâ-yuhsâ ile pîrâste olmuştur. El-ân 'ilmden ol kadar zevk-i kâmilî ve şugliden hazz-ı şâmilî vardur ki zamân-ı 'azl u infisâl evân-ı kesr u infî'âl iken hilâf-ı ma'hûd bezl-i mechûd idüp erbâb-ı iştigâl ve ashâb-ı i'timâlden talebe-i kirâm-ı fazîlet-nizâm cem'inde ihtimâm-ı tâm ile müzâreke-i 'ulûm-ı 'akliyye ve müdârese-i fünûn-ı nakliyye itdükden sonra eyyâm-ı ma'hûda ve evkât-ı mazbûtada sinen-i 'ulemâ-i kibâr ve sünen-i fuzelâ-i hiyâr üzre sûre-i En'âm-ı fazîlet-i in'âma meşgûl olup evvelâ bekâ-i devlet-i ebed-peyvend-i pâdişâhî ve sâniyen zevâl-i şevket-i a'dâ-yı şehinşâhî du'âsına ^[8a] mülâzım u müdâvimdür. Bu kadar hisâl-i hamîde ve fi'âl-i pesendîdesi olduğundan gayrı edîb ü erîb, hasîb ü nesîb olup bir cânibi Hazret-i Sîddîk-ı sadâkat-tahkîk ve bir cânibi Hazret-i 'Ömer-i ma'delet-eser olduğundan gayrı ecdâd-ı emcâdında sâhib-i menâkıb-ı 'uzmâ Hazret-i Mevlânâ olmağla aslı tâhir ve nesli fâhir olup mecma'-i hasâil-i 'aliyye ve mecma'-i şemâ'il-i hilyeye olmuştur. Lâkin vesâvis-i nizâm-ı ma'âş ve hevâcis-i intizâm-ı inti'âş mir'ât-ı hâtırî jengâr-i humûm ile fâtir ve âyîne-i dili gamâm-ı gumûm ile mestûr ve müstetir, kulûb-ı erbâb-ı 'ukûb cilve-ger ve ashâb-ı tîbâ'-fazîlet-güster mizmâr-ı tahsîl ve meydân-ı tekmîle ezme-i himmetini sarf ve e'inne-i fursatını 'atf itmege mâni' olması ehl-i 'ukûl katında hayyiz-i kabûle vusûl bulmağın 'ulemâ-yı dânişver ^[8b] ve fuzelâ-yı fazîlet-eser kıbelinden tezevvür ve hâme-i belâgat-irtisâm fezâ-yı tahrîr-i kelâm ve fenâ-yı takrîr-i merâma hizâm idüp inşâ-yı zirâ'atı imlâ-yı şehâdet sûretinde inhâ itdükleriyle recâ ve istid'â iderler ki zîkr olunan dâ'î-i dîrîne ve sâni-i kemterînelerini hâline münâsîb menâsîbdan biriyle behremend idüp dağdağa-i zucret-i ma'îşet ve vesvese-i hayret-i ümniyyetden tahlîs itmege ihsân buyurup 'ulemâ-i 'âmilîn ve

45 Muhaşşî Sinan Efendi'nin oğlu olan Mehmed Efendi, Şâh Efendi, Kâdîzâde ve Bostan Efendilerden eğitim almış en son Bostan Efendi'den mülâzım olmuştur. Mart 1564'te kırk akçe ile Davud Paşa Medresesinde müderrisliğe başlamış, Kasım 1568'de Hankah Medresesinde müderris olmuş, Haziran 1570'da Haseki payesini almıştır. Haziran 1572'de Sahn, Şubat 1575'te Şehzade, Aralık 1575'te Süleymaniye Medreselerinin birine müderris olmuştur. Mayıs 1579'da vefat etmiştir. Atâyi, *a.g.e.*, I, s. 790-791. Sinân Efendizâde mahzar metnini Aralık 1575-Mayıs 1579 tarihleri arasında Süleymaniye Medresesine müderris olduğunda imzalamıştır.

46 "Nun; kalem ve onunla yazılanlara and olsun ki" Kalem, 68/1.

fuzelâ-i kâmilinden olup rikâbı bî-gıll-ı rusûm-ı i'tibârla meşdûd ve kulûbı gıll-ı gufûl-i iğtirâr ile mesdûd olan tâ'ife-i ehl-i dünyâ gibi vaktini tekml-i devlet-i zâhire ve tahsîl-i lezzet-i kâsireye kasr itmeyüp ağrâz-ı dünyâdan i'râz ile târik-i dünyâ ve sâlik-i râh-ı fenâ olan meşâyih-i tarikat ve ekâbir-i hakikat hıdmetinde 'ubûdiyyet çehresin ^[9a] hıdmet-i turâbına hıdmet-i cebhesin 'ibâdet mihrabına urup ve tâyif-i evrâd u ezkâr ve şerâif-i i'zâr u istiğfârı yirine getüren vâlid-i mâcîdinün dahi du'â-i hayrına mahzar buyrıla.

Ketebehü'l-fakîr Mehmed el-hakîr el-müderriş bi-ihda'l-Medârisi'l-Hâkâniyyeti li's-Sultân Süleymân Hân 'aleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvân.

Sâbıkan Edirne kâdîsı [olan] Hasan Efendi'nündür:⁴⁷

Bu sahîfe-i fesâhat-şî'âr ve belâgat-intişârda mevâlî-i 'izâm enârallâhu bürhânehum ilâ yevmi'l-kıyâm hazretleri Mevlânâ-yı müşârunileyh hakkında itdükləri şehâdet-i hak ve vâkî' ve muhakkakdur, fezâ'il ü me'ârîfi tahrîr u takrîrden ganî ve mekârim-i ahlâk ve mehâsin-i evsâf ile ittisâfı beyândan mustagnîdür. ^[9b] Bu hakîr ile merhûm Ahmed Paşa Medresesi'nde müderriş iken musâhabet-i 'ilmiyye olındığı zamândan vukûfimiz oldığı mertebelerine şehâdet taleb itdükləri ecilden hasb-i hâli 'alâ sebîli'l-icmâl beyân olındı.

Ketebehü'l-fakîr Hasen el-Mevlâ bi-mahrûseti Selânik ve Karaferye.

Sâbıkan Mısır kâdîsı [olan] Kâfzâde Efendi'nündür:⁴⁸

Bu mecelle-i latife ve sahîfe-i şerîfede ahvâli imlâ vü imlâl olınan dâ'î-i sâ'î, tekml-i kemâlât-ı 'aliyye ve râgıb-ı tahsîl-i fezâ'il-i seniyye ki mekârim-i ekârimle mahfûz ve mehâsin-i ehâsin ile mevsûf olup ezimme-i hem-ser dâ'imâ iktinâs-ı 'ulûm-i dîniyye ve iktinâ-i fûnûn-ı yakîniyyeye ma'tûf ve masrûf idüğü ma'rûfdur. Edirne Kapısı'nda Medrese-i Sultâniyye'de ^[10a] bu hakîr-i pür-kusûr ile müzâkere-i 'ilmiyyesi mürûr idelden beri ilâ

47 III. Murad'ın şehzadelîği sırasında Manisa'daki en yakın adamlarından olan Üveys Paşa'nın kardeşi olan [Râ'î] Hasan Efendi, şehzadenin tahta çıkmak üzere Manisa'dan İstanbul'a geldikten sonra Mimârzâde'den mülâzım olmuştur. İlk önce Bostan Efendi'ye, ardından Cendrecizâde'ye damat olmuş, Kasım 1566'da kırk akçe ile İstanbul Eski İbrahim Paşa, Nisan 1570'te Topkapı'da Ahmed Paşa, Ekim 1575'te Üç Şerefeli payesine ulaşmıştır. Temmuz 1576'da Sahn Medresesine dâhil olmuştur. Kadılık mesleğine geçerek Haziran 1577'de Selânik kadısı, Eylül 1580'de Medine-i Münevvere kadısı iken Mart 1583'te görevinden azledilmiştir. Ağustos 1584'te Edirne kadılığında iken Şubat 1585'te vefat etmiştir. Atâyi, *a.g.e.*, I, s. 848-849. Râ'î Hasan Efendi mahzarını Haziran 1577- Eylül 1580 tarihleri arasında Selânik ve Karaferye kadısı olduğu sırada yazmıştır.

48 Kâfzâde Feyzî Efendi, Ebüssuûd Efendi'den mülâzemetini almıştır. 25 akçe ile Hacce Hâtûn Medresesinde müderrişliğe başlamış, otuzlu ve kırklı payelerinin aldıktan sonra, kırk beş akçe ile medreseden mazûl olmuştur. Şubat 1575'te Edirnekapı hârici, Mart 1576'da Rüstem Paşa, Şubat 1579'da Mihrûmâh Sultan ve aynı yılın Şevval/Kasım ayında Sahn Medresesine müderriş olmuştur. Aralık 1583'te Sultan I. Selim, Eylül 1586'da Süleymaniye rütbesine ulaşırken, Eylül 1590'da Halep Kadısı olmuştur. Bu görevinin ardından, Mekke-i Mükerrreme, Şam, Mısır Kahire'si, Edirne, Galata, İstanbul kadılığı, üç kez Anadolu ve bir kez de Rumeli kazaskerliği yapmıştır. Üçüncü kez Anadolu kazaskeri iken Temmuz 1611'de vefat etmiştir. Atâyi, *a.g.e.*, II, s. 1400-1403. Kâfzâde Feyzî, mahzarını Şubat 1579-Kasım 1579 tarihleri arasında Üsküdar Mihrûmâh Sultan Medresesinde görevli iken imzalamıştır.

hâze'l-ân kesb-i fezâ'il-i rezâ'ili etemm-i merâm ve ehemmi-i mehâmm idünüp câdde-i ifâde vü istifâde bâbında sünen-i hasene üzre cârfi ve gubâr-ı 'isârdan 'âridür, karîha-i vefâdesi ve 'arîka-i nakkâdesi fart-ı kiyâset ve zekâsı ve istikâmet-i efkâr ve ârâsı tahsîl-i ma'ârif-i ünsiyyede sa'y-i belîğ ve tekâmîl-i 'avârif-i kudsiyyede cidd-i bî-dirîğ eyyâm-ı 'azlinde dahi talebe-i kirâm cem'inde ihtimâm-ı tamâmı ve bi'l-cümle mehâsin-i mevhûb ve muktesib ve haseb ü nesebi hasbi birle akrânı beyninde fâ'ik ve himmet ü terbiyete lâyıq olmağın bihâr-ı 'avâtîf-i 'aliyye-i büzürg-vârı zehhâr ve sehâb-ı 'avârif-i seniyye-i kâmkârı medâr olup şevârik-ı envâr-ı lutf u ihsân tulû' ^[10b] ve bevârik-ı âsâr-ı kerem-i bî-kerân sûtû' idüp mahzar-ı eltâf ve mahall-i i'tâf olmağa istihkâk-ı tâmmı olmağın keyfiyyet-i hâli su'âli ile ketb olunup ketm olunmadı.

Ketebühü'l-fakîr Mustafâ el-müderri bi'l-Medreseti's-Sultâniyyeti fi Üsküdâr.

Sâbıkan Sahn müderrisi [olan] Bahrî Hasan Efendi'nündür:⁴⁹

Bu meşhed-i sâmiye merkûmü'l-esâmî olan cem'-i hatîr ve zümre-i girâmî zâ'âfullâhu kadrehüm en-nâmî şeref şânında ve eşrâf-ı mekânında şühûd olan ve kıbâle-i ikbâlinde kâbiliyyet bâli ve makbûliyyet hâli bu e'âlî-i ehâli kıbelinden meşhûd olan mahdûm-ı ma'hûd selilü'l-kirâm, nebilü'l-haseb, cemilü'l-hisâl, celilü'n-neseb nefsü'l-emrde ra'yân-ı 'ömrde bâlâ-yı kadri tezâ'if-i teşriflere lâyıq ve çemen-i serâvet ^[11a] servlerine fâyıq, eger hasebi şerefinden ve şerefi hasebinden garâret-i fazl u edebinden ve şerâfet-i nesl ü nesebinden 'akl-ı mevhûb ve fazl-ı müktesebenden emsâlinde mümtâz ve ahvâlinde ser-efrâzdur. 'Ahd-ı mehd-i şehd-i cehdden 'irfân lezzetin alup ve 'asel-i keselde hırmân-ı zilletin bilüp sayf u şitâda fevkâ mâ-yümkin fi'l-'âde idâmet-i ikâmet-i merhem-i tedris ve levâzım-ı ifâde hakkın ifâda olup evkât-ı nasb u efzâli 'alâ mâ huve de'bû'l-ehâlî, sâhib-i tab' 'alâ talebe-i mâ hevlü'l-me'âlî cem' u sarfına masrûf olup eyyâm u leyâl meşâ'il-i envâr-ı zihniyye işti'âline ve meşâgil-i efkâr-ı 'ilmiyye iştigâline maş'ûf metâ'ib-i a'bâ-i ehl ü 'iyâli tahammüle me'nûs ve a'bâ-i metâ'ib-i fakr u aklâli iklâle me'lûkdur. Metâli'-i ahvâlinde sıdk u sadâkat-ı ^[11b] siddîki zâhir ve talâyi'-i hisâlinde re'y u rezânet-i fârûkî zâhir ve bi'l-cümle fazlî bâhir va 'urukî tâhirdür. Aslı fer'îyle ser-bülend ve fer'î aslından ercümenddür. Vâlid-i büzürg-vârı ki takvâ-şi'âr ve kerâmet-âsârdur, taraf-ı fezâ'ilden hâli ve fezâ'il-i tarafeyn birle hâli 'ilm ü 'amel ki feres-i rihândur kefi-râ'iz-i riyâzetinden ve sehl-i ilkitâd ve selisü'l-'inândur ve hilyetü's-sebâk fuzelâ-i zamânda bu ikisiyle fâris-i meydân ve sâbık-ı akrândur. Her du'âsı

49 III. Murad'ın ilk hocası olan İbrahim Efendi'nin kız kardeşi oğlu olan Bahrî Hasan Efendi, II. Selim'in hocası Ataullah Efendi'den mülâzım olmuştur. Ocak 1579'da Hayreddin Paşa Medresesine, Ocak 1580'de Zal Paşa Sultanisine, Mart 1583'te Sahn Medresesine müderrislik payesini almıştır. Bu görevinin ardından kadılık mesleğine geçmiş Aralık 1583'te Trablus-ı Şam, Haziran 1586'da Kuds-i Şerif kadılığına getirilmiştir. Bu görev için Kudüs'e giderken yolda eşkıyalar tarafından öldürülmüştür. Bahrî Efendi, III. Murad dönemi saray ağalarından Davud Ağa'ya ardından padişahın musahibi (Kara/Doğancı) Mehmed Ağa'ya hoca olmuştur. Atâyi, *a.g.e.*, I, s. 862- 863. Bahrî Efendi mahzarını Ocak 1580'de Zal Paşa Sultanisinde müderris iken imzalamıştır.

du‘â-yı seyfi gibi feth-i garâ‘im ve kat‘-i harâ‘imde seyf-i sârim olup sipihrûn heft-çevşen-i heft-çevşen içerüdür. Gâh ‘izzetde sadr-ı kabûle geçirürdür. Gerçi bu sahîfe-i şeref-ihtivâda sadr-ı ‘unvân-ı izzet ü ‘alâda mânend-i cevâhir-i kılâde olan mevâlî-i sâde ve ehâlî-i sü‘âde kibelinden sebkât-i medh ü şehâdet-çereyânından ^[12a] sonra bu zerre-i bî-mikdâr gibi her hakîr-i bî-i‘tibâr dahi ser-i kûy-ı hamûlde gubâr-ı hâk-sâr iken hevâ-yı ru‘ûnet birle seng-bârlık idüp fuzûlluk yolında sâ‘ir zeylinde cây-gîr olmak mahz-ı vikâhatdür, lâkin mezbûr hakkında senâ-kâr u mehâmid-güzâr olmakda hâtır bî-ihtiyâr ve dil bî-istibâr iken bu mahalde vasf-ı cemîlîleriyle nâtık olmağa iftirâh ve işâretleri lâhik olıcak cerîde-i hâllerinde sebt olan mehâmid-i hisâlerinde yesîrû min kesîr bu defterde tahrîr olmakdan nâ-gezend olmuştur.

Harrarahü’l-hakîrû’l-fakîr Hasan el-müderriş bi’l-Medreseti’s-Sultâniyye.

Şâm kâdîsı olan Hasan Kethudâzâde Efendi’nündür:⁵⁰

Kâbiran an-kâbir bu sefer-i zâhir ve satr-ı fâhirde mefâhir-i libâs ile cevâhir-i me‘ânî ve zevâhir-i ^[12b] mesânî ilbâs iden ‘ulemâ-i kerân egâsehümü’llâhu sübhânehû bi’l-izzî’l-kâsîr ve’l-hattî’l-vâfir erkâm-ı metîne ve aklâm-ı rasînelerinde inşâd ve inkâd eyledükleri nu‘ût-ı cüz’ ile sâhibiyye’ll-evhadi’l-emced Ahmed Çelebi hıdmetleri hâ‘iz-i ‘ilm ü ebedî ve fâ‘iz-i lisân-ı ‘Arabî olup bâb-ı müdârisetün necbî ve kitâb-ı mûmâresetînün habîbî ‘uyûn-ı a‘yâna rûşen ve gusûn-ı âdemiyâna gülşen idüğü zâhir ve bâhirdür. Hâlâ celîlû’l-kadr ve cezilû’s-sadr hazretlerinin nazar-ı ‘ayn-ı ‘inâyetleri bir zerre kadar mukadder olursa a‘yûn-i nâsun ser-çeşmesi ve meydân-ı ‘âlemiyâna ‘âlem çekmesi akreb-i mes‘ûl ve aaleb-i me’mûldür. ‘Ammara’llâhu sübhânehu iyyâhu sa‘îden ve kefâ bihî şehîden.

50 Hasan Efendi, Sultan I. Süleyman’ın veziriazamı İbrahim Paşa’nın kethüdâsı Hasan Kethüda’nın oğludur. Ebüssuûd Efendi’den mülâzemet almıştır. Ağustos 1576’da kırk akçe ile Eski İbrahim Paşa, Şubat 1579’da Rüstem Paşa Medresesinde müderrislik yaparken, aynı yılın Kasım ayında Mihrûmah Sultan payesine erişmiştir. Temmuz 1581’de Sahn-ı Semân, Ekim 1584’de Süleymaniye rütbesini almıştır. Eylül 1587’de Edirne Selimiye’sinde müderrisken kadılık mesleğine geçmiştir. Sonrasında sırasıyla; Halep, Şam, Selanik, Galata, Bursa, tekrar Galata, Üsküdar ve Gelibolu kadılıklarında bulunmuş, 1611’de vebadan ölmüştür. Atâyî, *a.g.e.*, II, s. 1403-1404. Hasan Kethüdâzâde mahzarını Kasım 1579’dan sonra görev aldığı Mihrûmah Sultan müderris iken imzalamıştır. Hasan Kethüdâzâde aynı zamanda III. Mehmed döneminde azledilen Molla Masûm Efendi için mahzar imzalayan kişiler arasındadır. Bkz. Örs-Öztürk, *a.g.m.*, s. 799-800.

Seferahü'l-fakîr ile'l-Ganiyyi'l-Kadîr eş-şehîr [bij-Bâb Hasan Kethudâ el-Müderriş bi'l-Medreseti's-Sultâniyye.

[13a] **Merhûm Ebüssuûdzâde 'Abdülvâsi' Efendi'nündür:**⁵¹

Bu ruk'a-i ânifede hısâl-i cemîle ve hılâl-i celîlesi mezkûre olan Mevlânâ Ahmed Çelebi dâ'îleri fezâ'il-i seniyye ve ma'ârif-i semiyye ile ârâste olup müberriz ve mümtâz ve fâ'ik-i bî-embâz ehl-i 'ilm idüğine vukuf-ı tâmmemüz olduğına binâ-i keyfiyyet-i hâl 'alâ sebîli'l-icmâl iş'âr olındı.

Ketebehü'l-fakîr 'Abdülvâsi'el-müderriş bi-ihdâ medârisi'l-merhûm es-Sultân Süleymân Hân.

Sâbıkan Haleb kâdîsı olan Sarı Gürzzâde Efendi'nündür:⁵²

Bu mahzar-ı şerîf ve manzar-ı latîfde hısâl-i cemîlesi ve ahlâk-ı pesendîdesi mastûr olan dâ'î-i mezkûrları nükâ-i fitrat ve safâ-i tıynet ile [13b] mevsûf ezimme-i 'azîmeti ictinâ-i fezâ'ile ma'tûf ve e'ine-i himmeti iftinâ-i ma'ârif masrûf olup zamân-ı 'azl ü infisâlinde dahi nice ezkiyâ ile 'ale'd-devâm dikkat ve ihtimâm-i tâm ile müzâkereyi iltizâm idüp fûnûn-ı mühimme ile münâsebet ve mümâreset idüp mu'âreke-i sı'âbide 'akl-ı derrâk ve fehmi-çalâk ve iz'ân-ı pâkî ile mesâlik-i dakîka ve menâhic-i sahîhaya sâlik ve nakz u ibrâma bî-bâk mâlik ve mehâfil-i fuhûlda netâyic-i efkârı ma'kûl u makbûl olduğü ma'lûm olmağın hasb-i hâli 'alâ mâ vaka'a mektûm olmakdan ictinâb olunup silk-i beyânda bi-kaderi'l-imekân beyân-ı aklâm ile intizâm buldı.

51 Ebüssuûd Efendi'nin oğlu olan Abdülvâsi Efendi, babasından mülâzım olmuştur. Haziran 1567'de Eyyüp, Nisan 1571'de Sahn-ı Semân, Haziran 1573'te I. Selim, Ocak 1574'te ise Süleymaniye Medresesine müderriş olmuştur. Babası vefat ettikten sonra yedi yıl aynı medresede görev yapmış, Nisan 1580'de Edirne Selimiyesi'ne tayin olunmuştur. Mart 1582'de vefat etmiştir. Atâyi, *a.g.e.*, I, s. 811. Abdülvâsi Efendi'ni mahzardaki imzasını Ocak 1574-Nisan 1580 tarihleri arasında Süleymaniye Medresesinde müderriş iken atmıştır.

52 Ebüssuûd Efendi'den mülâzım olan Sarı Gürzzâde Mehmed Efendi, 25 akçe ile İstanbul'daki Hacce Sultan Medresesine, 40 akçeyle Bursa Kaplıca Medresesine tayin edilmiştir. Mart 1569'da Davut Paşa, Eylül 1573'te Üçşerefeli, Ekim 1575'te ise Sahn Medresesine müderriş olmuştur. Aynı yılın Aralık ayında Şehzade, Aralık-Ocak 1578-1579'da Süleymaniye müderrişliğine getirilmiştir. Temmuz-Ağustos 1579'da Edirne Selimiye'sinde müderriş iken kadılık mesleğine geçerek Nisan 1580'de Medine-i Münevvere kadısı, bir ay sonra da Halep kadısı olmuştur. 1582 senesinin başında vefat etmiştir. Atâyi, *a.g.e.*, I, s. 808-810. Sarı Gürzzâde Mehmed Efendi mahzarını Aralık-Ocak 1578-1579-temmuz-Ağustos 1579 tarihleri arasında Süleymaniye Müderriş iken yazmıştır.

Ketebühü'l-fakîr Mehmed el-müderriş bi-ihdâ medârisi es-Sultân Süleymân Hân 'aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân Sultân Süleymân Hân müderriş.

Sâbıkan merhûm Sultân Süleymân Hân müderriş olan Selâmîzâde Efendi'nündür:⁵³

[14a] Bu cerîde-i şehâdet ü beyânda hısâl-i sırrıyye ve hılâl-i 'abkariyyesi beyân olınan hasîb ü nesîb, fetân u lebîb, lekan ü ereb, nihâl-i bâğ-ı fezâ'il-i zekâ-i burc-ı zekâ Mevlânâ Ahmed Çelebi dâ'ileri bi'l-guduvvi ve'l-isâl ber-iştigâl ve şem'-i bâli hulûs-ı niyyet ve safâ-i taviyyet birle ber-iştigâl ve e'inne-i garâimin tahsîl-i 'âtf ve ezimme-i sarâ'imîn tekmiile, sârif-i sâ'î-i mesâ'î, kemâl-i sâlik-i mesâlik-i fazl u efdâl olup meydân-ı ifâdede iktinâs-ı suyûda bedâyi'-i me'ânî kusârâ-yı ârâb ve gâyb-i emânîsi olan talebe-i kirâm cem'î ile zamân-ı 'azl u infisâlinde bile takayyüd-i tâm itmekle beyne'l-'ulemâ şehîr ve engüşt-nümâ olmuştur. Bu hakîr-i pür-taksîr ile H'âce Hayreddîn Medresesinde [14b] müzâkere-i 'ulûm-ı 'akliyyesi mir'âtından suver-i kemâlât-ı seniyyesi müşâhede olınmağın lâ-cerem mahzar-ı eltâf-ı mahabbeti semâr-ı a'tâf olmağa lâyık idügi iltimâsı ile beyân olındı.

Ketebühü'l-fakîr Mehmed eş-şehîr Selâmîzâde el-müderriş bi'l-Medreseti's-Sultâniyye.

Sâbıkan Galata kâdîsı olan Bekâyi Efendi'nündür:⁵⁴

'Ulemâ-i kibâr ve fuzelâ-i diyâr kavvâhumu'llâhu te'âlâ ile'l-karâr hıdmetleri bu sahîfe-i şerîfede hasâil-i hamîdesini i'lâm u iş'âr itdükleri şems-i semâ-i fazl u ercümendî Mevlânâ Ahmed Çelebi ibn Seyfullâh Efendi'nün kemâl-i ehliyyeti ve mezîd-i fazîleti zamân-ı tedrîsinde [15a] fûnûn-ı şettâdan ifâdeye müdâvemeti ve evân-ı 'azlinde kemâ-kân cem'iyet-i talebeye nasb-ı nefis idüp mülâzemeti rûz [u] şeb devâm-ı devlet-i pâdişâhî du'âlarına muvâzebet-i 'aliyyeye liyâkati muhakkak ve her vech ile esnâf-ı ri'âyet-i seniyyeye sezâ-vâr u elyak bir dâ'î-i kesîrû's-sâ'ileridür.

Ketebühü'l-fakîr ile'l-Meliki'l-Mennân Bekâyi el-müderriş bi-ihde's-Semân.

- 53 Ebüssüüd Efendi'den mülâzım olan Selâmîzâde Mehmed Efendi, Aralık 1573'te kırk akçe ile Sokollu Mehmed Paşa'nın Bergos'ta kurduğı medresede müderriş olmuştur. Şubat 1579'da İsmihan Sultan payesi alırken, Haziran 1581'de Sahn, Şubat 1585'te Şehzade Medresesine müderriş olmuştur. Aynı yılın Eylül-Ekim aylarında Süleymaniye Medresesine dâhil olmuştur. Ağustos 1590'da vefat etmiştir. Atâyi, *a.g.e.*, I, s. 917. Selâmîzâde Mehmed Efendi mahzarını Şubat 1579'da İsmihan Sultan Medresesinde müderriş iken yazmıştır.
- 54 Macuncuzâde diye bilinen Bekâyi Efendi, Hocaşâde Kurt Çelebi'den ders almış, 30 akçe aylıkla Manisa medreselerinden birine tayin edilmiştir. Manisa'da Şehzade (III.) Murad'ın hocası Birgili İbrahim Efendi'den dersler aldığı sırada şehzade ile irtibat kurmuştur. III. Murad'ın tahta çıkması ile ona sunduğı arzuhal sayesinde 40 akçe ile İstanbul'da Merdümüyye Medresesi'ne tayin edilmiş, akabinde 1576'da Beşiktaş Hayreddin Paşa, 1578'de Kızılmusluk (Hatic Sultan) ve Ekim 1580'de Sahn Medresesi'nde görevlendirilmiştir. Bu son görevinin ardından kadılık mesleğine geçen Bekâyi, Haziran 1581'de Selânik, ertesi yıl ise Galata kadısı olmuştur. 1583'te azledilmiş, iki yıl mazûl olarak kaldıktan sonra Ocak 1586'da Üsküdar kadısı olmuştur. Tekrar iki yıl mazûliyet yaşadıkdan sonra Haziran 1592'de aynı göreve iade edilmiş, 14 Ocak 1595'te ise vefat etmiştir. Atâyi, *a.g.e.*, I, s. 949-952; Hasan Aksoy, "Bekâyi", *DİA*, V, 360. Bekâyi mahzarını Ekim 1580-Haziran 1581 tarihleri arasında Sahn müderriş iken yazmıştır.

Ekler:

Seyfîzâde Ahmed Efendi için yazılan mahzarların giriş sayfaları.

Esad Efendi 3376, 1a-b.

